

Cinege

Vasi Madártani Tájékoztató

20. szám

Ornithological Newsletter of Vas County

The issue 20th

Szerkesztette:

Gyurác József

Editor:

J. Gyurác

Szombathely

2015

Chernel István (1865-1922) emlékének

In memory of István Chernel

ISSN 1416-6356

ISSN 1786-2000 on-line változat

Kiadja a

Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület

I. Chernel Ornithological and Nature Conservation Society

(MME 8. Sz. Vas megyei Csoportja, The Vas County group of MME/BirdLife Hungary)

9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., honlap: www.chernelmte.extra.hu, www.fw.hu/chernelmte

dr.habil. GyurácZ József

elnök/president

Lőrincz Csilla

titkár/secretary

Horváth Ildikó

gazdasági vezető/economic secretary

dr. Bánhidi Péter

Varga László

alelnök/vice-president

Illés Péter

dr. Kóta András

titkárhelyettes/vice-secretary

Tartalom

EGYESÜLETI ÉLET	Oldal
Visszatekintés 2015-re	5
TERMÉSZETVÉDELEM	
<i>Illés Péter</i> : Maradásra bírja-e a kaszálatlan rétterület a harist (<i>Crex crex</i>)?	6
<i>Faragó Ádám, Harsányi Krisztián, Szentirmai István</i> : Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság madártani tevékenységei 2015-ben	8
MONITORING, FAUNISZTIKA, FLORISZTIKA	
<i>Kóta András</i> : Fogyatköző fehér gólyák (<i>Ciconia ciconia</i>) Vas megyében	13
<i>Gyurácz József, Bánhidi Péter</i> : Madárgyűrűzés a Tömördi Madárvártán 2015-ben	18
<i>Orbán Lili, Gyurácz József, Lukács Zoltán</i> : A barátposzáta (<i>Sylvia atricapilla</i>) élőhely-választásának kor – és ivarfüggése	21
<i>Gyurácz József, Lukács Zoltán</i> : A vörösbegy (<i>Erithacus rubecula</i>), fekete rigó (<i>Turdus merula</i>) barátposzáta (<i>Sylvia atricapilla</i>) és a csilpcsalpfüzike (<i>Phylloscopus collybita</i>) éves fogása, valamint a hőmérséklet, csapadék közötti kapcsolat vizsgálata	25
<i>Harsányi Krisztián</i> : Színes gyűrűs jelölések és megkerülések Vas megyében	30
<i>Harsányi Krisztián, Prommer Mátyás, Horváth Márton</i> : Jeladás parlagi sasok (<i>Aquila heliaca</i>) Vas megyében	33
<i>Szentirmai István, Faragó Ádám, Havas Márta, Szekeres Zsófia, Tóth Mihály</i> : Harkályfajok hosszú távú monitorozásának kezdeti lépései az Őrségi Nemzeti Parkban	35
<i>Kutsch Péter</i> : A fehérhátú fakopáncs (<i>Dendrocopos leucotos</i>) előfordulása a Kőszegi- hegységben	41
<i>Aczél Gergely</i> : Madarász eredmények a Marcal-medencéből	44
<i>Kóta András</i> : Érdekes megfigyelések Vas megyében 2015-ben	49
<i>Somogyi Csaba</i> : Kis hattyú (<i>Cygnus columbianus bewickii</i>) és énekes hattyúk (<i>C. cygnus</i>) megfigyelése a Marcal-medencében	54
<i>Illés Péter</i> : A karmazsinpirók (<i>Carpodacus erythrinus</i>) újabb előfordulása fészkelési időben a kőszegi Abért-tónál	56
KRÓNIKA	
<i>Bánhidi Péter</i> : Madárgyűrűzés Albániában	58
<i>Gyurácz József</i> : CHERNEL ISTVÁN születésének 150. évfordulója	60
<i>A Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület munkájának támogatói 2015-ben</i>	66

Contents

	Pages
SOCIETY LIFE	
Looking back on 2015	5
CONSERVATION	
<i>Péter Illés</i> : Does Corn Crane (<i>Crex crex</i>) stay in the non-mowed meadow?	6
<i>Ádám Faragó, Krisztián Harsányi, István Szentirmai</i> : Bird protection activities by Őrség National Park Directorate in 2015	8
MONITORING ON THE FAUNA AND FLORA	
<i>András Kóta</i> : Dwindling White Storks (<i>Ciconia ciconia</i>) in Vas County	13
<i>József Gyurácz, Péter Bánhidi</i> : Bird Ringing of Tömörd Bird Ringing Station in 2015	18
<i>Lili Orbán, József Gyurácz, Zoltán Lukács</i> : Age and sex dependence of the spatial distribution of Eurasian Blackcaps (<i>Sylvia atricapilla</i>)	21
<i>József Gyurácz, Zoltán Lukács</i> : Study of the relationships between the annual captures of European Robin (<i>Erithacus rubecula</i>), Common Blackbird (<i>Turdus merula</i>), Eurasian Blackcap (<i>Sylvia atricapilla</i>) and Common Chiffchaff (<i>Phylloscopus collybita</i>) as well as the temperature and precipitation	25
<i>Krisztián Harsányi</i> : Colour ringing of birds in Vas County	30
<i>Krisztián Harsányi, Mátyás Prommer, Márton Horváth</i> : Satellite-tagged Asian Imperial Eagles (<i>Aquila heliaca</i>) in Vas County	33
<i>István Szentirmai, Ádám Faragó, Márta Havas, Zsófia Szekeres, Mihály Tóth</i> : Pilot study for the long term monitoring of woodpecker species in Őrség National Park, Hungary	35
<i>Péter Kutsch</i> : Occurrence of White-backed Woodpecker (<i>Dendrocopos leucotos</i>) in the Kőszeg Hills	41
<i>Gergely Aczél</i> : Ornithological results in the valley of Marcal	44
<i>András Kóta</i> : Avifaunistical data in County Vas, 2015	49
<i>Csaba Somogyi</i> : Occurrence of the Tundra (Bewick's) Swan (<i>Cygnus columbianus bewickii</i>) and Whooper Swan (<i>C. cygnus</i>) in the valley of Marcal	54
<i>Péter Illés</i> : New occurrence of the Common Rosefinch (<i>Carpodacus erythrinus</i>) at Lake Abért of Kőszegfalva	56
CHRONICLE	
<i>Péter Bánhidi</i> : Bird ringing in Albania	58
<i>József Gyurácz</i> : The 150 th anniversary of the birth of Stephen Chernel	60
Sponsors of the <i>István Chernel</i> Ornithological and Nature Conservation Society in 2015	66

EGYESÜLETI ÉLET

Visszatekintés 2015-re Looking back on 2015

The article lists the projects in 2015. Those not mentioned in the rest of this newsletter are: general assembly in February, applications for funding.

2015. február 7-én, Kőszegen, a Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontban rendeztük meg 22 fő részvételével az egyesület rendes évi és egyben tisztújító közgyűlését. A közgyűlés elfogadta az egyesület 2014. évi szakmai és pénzügyi beszámolóját, a 2015. évi munkatervét és költségvetését. A régi vezetőség megköszönte a tagság együttműködését, majd a közgyűlés megválasztotta az új vezetőséget, melynek tagjai a következő öt évre az alábbi tagtársaink lettek.

elnök	Dr. Gyurácz József
alelnök	Dr. Bánhidi Péter
alelnök	Varga László
titkár	Lőrincz Csilla
titkárhelyettes	Illés Péter
titkárhelyettes	Dr. Kóta András

A közgyűlésen megemlékeztünk helyi csoportunk névadójáról, Chernel Istvánról, születésének 150. évfordulója alkalmából. 2015. március 21-én a Madarak és Fák Napja országos vetélkedő területi fordulóját Kelemen Tibor és Varga László szervezte, amelyen négy általános iskola 3, 3-3 fős csapata vett részt. A versenynek a Szombathelyi Erdészeti Zrt. Saághy István Erdészeti Információs Központja adott otthont. Tavasszal az év madara felhíváshoz kapcsolódva az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóságával közösen elindítottuk a Banka Programot. Március 20-tól április 4-ig rendeztük meg a Tömördi Madárvárta tavaszi madárgyűrűző programját. Áprilisban tizenkettedszer indítottuk el az Állandó Ráfordítású Gyűrűzés (CES) madármonitoring programunkat a Tömördi Madárvártán. A Madarász Suli/Ovi programunk keretében több alkalommal rendeztünk foglalkozásokat. 2015. augusztus 2-től november 8-ig tizennyolcadik alkalommal folyamatosan működött a Tömördi Madárvárta Actio Hungarica madárgyűrűzési programja. Az NymE biológia és biológiatanár szakos hallgatói ökológia terepgyakorlatuk egy részét idén is a madárvártán töltötték. A Szombathelyi Erdészeti Zrt. közreműködésével a rétek egy részét ez évben is kezelni tudtuk gépi szárzúzóval, illetve kézi kaszálással. Október 3-4-én a tömördi tó környékére szervezett madármegfigyeléssel bekapcsolódtunk az Európai Madármegfigyelő Napok akcióba. Az MME 2015. évi küldöttközgyűlésén dr. Bánhidi Péter, Illés Péter, Lőrincz Csilla és dr. Kóta András képviselte csoportunkat. A téli

madáretetéshez idén 6 q napraforgót osztottunk szét aktív tagjaink között. Ez évi tevékenységünkről is többször hírt adtunk különböző lapokban, rádiókban, tévékben.

Tagtársainknak köszönjük áldozatkész segítségüket és további eredményes munkát kívánunk!

A *Chernel István* Madártani és Természetvédelmi Egyesület vezetősége

TERMÉSZETVÉDELEM

Maradásra bírja-e a kaszálatlan rétterület a harist (*Crex crex*)?

Illés Péter

9730. Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

P. Illés: Does Corn Crake (*Crex crex*) stay in the non-mowed meadow?

The author showed that Corn Crake stayed in the non-mowed meadow but its breeding could not be proved in the area.

Előzmények

A kőszegi Alsó-rét gyepterületét jellemzően kétszeri kaszálással szénaként, szenázsként valamint zöldtakarmányként hasznosítják a közeli tangazdaság állattartásában. A vonulási időszakban, májusban a harsogó haris (*Crex crex*) hímek a korábbi években is elárulták, hogy „használják” a területet, de korábban a rétterület teljes lekaszálása megghiúsította a madár tartós megmaradását, fészkelését a területen.

2013-ban az Őrségi Nemzeti Parkkal együttműködve karókkal kijelöltünk egy kb. 1,5 ha-os területet, ami nem lett lekaszálva. Ezen július közepéig sikerült hang alapján észlelni a madár jelenlétét. 2014. május 22-én Harsányi Krisztiánnal, az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság megbízott osztályvezetőjével 3 éneklő hímeket is megfigyeltünk. Ekkor két kisebb területet is kijelöltünk, amik szintén nem lettek lekaszálva. Június 4-én még két madár hangját lehetett hallani, június 10-én csak egy madarat hallottam.

Alsó-rét, 2015

Ebben az évben először június 1-jén éjjel észleltük először dr. Heincz Miklóssal és Harsányi Krisztiánnal egy haris jelenlétét. Július elején hanggal próbáltam hívni a madarat, de nem mutatkozott. Augusztus 1-jén ugyanezen a 1,5-2 ha nagyságú, kaszálástól megkímélt területen 2 példányt rebentettem föl, amik rövid idő után

leszálltak a fűbe. Augusztus 11-én ugyanezen a még mindig lekaszálatlan helyen egy madár repült fel. Azt, hogy fiatal vagy öreg madár volt-e, sajnos nem sikerült megállapítani.

Tapasztalat

A címben feltett kérdésre az lehet a válasz, hogy a lekaszálatlan területen tartósan megmaradhat a madár (máskülönben esélye sem lenne), de további vizsgálatot igényel a fészkelés sikerességének megállapítása.

Megjegyzés

Kőszeg-hegyalján a Kövecses dűlő és a Szabóhegyi út melletti – a város ingatlanjainak terjeszkedése által fenyegetett utolsó (!) – kaszálórét darabon is szólt június közepéig éneklő hím, de később már egyik helyen sem hallottam.

Következtetések

Mindenképpen érdemes, sőt szükséges a kaszálóréteken lekaszálatlanul hagyni egy megfelelő nagyságú rétszakaszt. E nélkül nincs esélye a madár fészkelésének. A tapasztalatok szerint kb. 1,5 hektáros terület elegendő lehet a madár tartós megmaradásához fészkelési időben is. Szükséges a kaszálást augusztus második feléig elhalasztani, mert még augusztus első felében is jelen volt a faj. Kérdéses, hogy váltogatni kell-e a kaszátlanul hagyott részeket, vagy mindig ugyanazt a „legjobbnek” ítélt, haris által használt területet kell-e meghagyni. Augusztus végén mindenképpen le kell kaszálni a területet (bár az már takarmányozásra már nem használható fel), mert különben fokozottan jelentkezik a szukcesszió, a rétgyomok (aranyvessző, nád) és a cserjék (éger) előrenyomulása.

Érdemes volna jelöléssel (műholdas nyomkövetővel, rádió-telemetriás jeladóval, de legalább gyűrűzéssel) meggyőződni arról, hogy ugyanaz a hím van-e végig jelen a kaszátlanul maradt részen. Fontos lenne több utánjárással tisztázni azt, hogy fészkelése is van-e a fajnak? Érdemes lenne (akár a terület bejárásával, a madár felrebbentésével) arról is meggyőződni, hogy más hasonló területen, ahol vonulás idején éneklő hímek voltak, a nyár későbbi időszakban csak „elhallgat”, vagy már korábban továbbáll a madár. Más területen (is) fontos tisztázni azt, hogy a kaszálással kieső rétterület miatt milyen „kárpótlásra” tarthat igényt a gazda.

Irodalom

ILLÉS P. 2013. Haris (*Crex crex*) „megmentése” a kőszegi Alsó-réten. Cinege 18: 11-13.

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság madártani tevékenységei 2015-ben

Faragó Ádám – Harsányi Krisztián – Szentirmai István
 Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
 9941 Óriszentpéter, Siskaszer 26/A, e-mail: faragoadi@gmail.com

Á. Faragó, K. Harsányi, I. Szentirmai: Bird protection activities by Őrség National Park Directorate in 2015

This paper reports on the most important bird protection activities carried out by Őrség National Park Directorate in 2015. Within the monitoring programme of rare and colonial birds we recorded four nests of *Ciconia nigra*, from which 11 young fledged. Out of the five known *Haliaeetus albicilla* pairs we have data on the breeding success of two, fledging at least one young per pair. The potential breeding of *Crex crex* was recorded from 18 localities. Out of the four known *Bubo bubo* nests four and two nestlings fledged from two pairs, respectively. All together 49 breeding colonies of *Merops apiaster* and *Riparia riparia* were surveyed. 72 pairs of *Merops apiaster* was recorded in 22 colonies and 120 pairs of *Riparia riparia* in 9 colonies. 992 nests of *Corvus frugilegus* was recorded from 14 colonies. 200 type-D nest boxes were checked in Őrség National Park and Kőszeg-mts., and 23 of them was used by *Strix aluco*, two of them for nesting. During the Hoopoe Programme, by the national park directorate and MME Bird Life Hungary, 51 nest boxes were installed in the area of 26 different settlements. During the last year 356 individuals of 57 species were treated in the bird rescue station of the national park directorate in Kőszeg.

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai 2015-ben is számos madártani tevékenységet végeztek Vas megye területén. Ezek többek közül a legjelentősebbek az úgynevezett ritka és telepesen fészkelő madárfajok (RTM) felmérése, macskabagoly költőládák ellenőrzése, a búbosbanka, mint az év madarának népszerűsítése, valamint a kőszegi Madárvédelmi Mintatelep üzemeltetése voltak. Az Őrség különleges madárvédelmi területen a harkály fajok állomány nagyságát is vizsgáltuk az év első felében, mellyel külön cikkben foglalkozunk (SZENTIRMAI és mtsai 2015), továbbá az Igazgatóságunk területén egyedül csak a Kőszegi-hegységben élő fehérhátú fakopáncs területhasználatáról szintén önálló beszámolót olvashatunk (KUTSCHI 2015). A főleg civil madarászok által végzett Madáratlasz Programban is részt vettünk, melynek eredményeiről később számolunk majd be.

Ritka és telepesen fészkelő madárfajok (RTM)

Az úgynevezett ritka és telepesen fészkelő madárfajok felmérése ebben az évben a következő fajokra terjedt ki Vas megyében: fekete gólya (*Ciconia nigra*), rétisas (*Haliaeetus albicilla*), haris (*Crex crex*), uhu (*Bubo bubo*), gyurgyalag (*Merops apiaster*), partifecske (*Riparia riparia*), és vetési varjú (*Corvus frugilegus*). A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) állományáról is rendelkezünk részletes adatokkal, ám ez egy

önálló cikkben került kifejtésre (KÓTA 2015) ugyanebben a lapban. Az alábbiakban fajonként mutatjuk be a 2015-ös helyzetet.

Fekete gólya (*Ciconia nigra*)

A megyében ismert, és egyben az Őrség különleges madárvédelmi területen belül található három pár mindegyike sikeresen fészkelte. Összesen 2+2+4, azaz nyolc fiókát röptettek. Örvendetes, hogy egy évek óta gyanított revírben végre előkerült a fészkek, ráadásul benne három kirepülő fiókával. Így jelenleg öt pár fekete gólyáról tudunk Vas megyében. A petőmihályfai pár fészkeléséről sajnos ebben az évben nem rendelkezünk adatokkal. A 2013/2014 telén a Rába és a Csörnök mentén talált három gallyfészeknél, melyeket fekete gólya munkájának vélünk, idén sajnos nem észleltünk egy példányt sem. 2014-ben kettő fészeknél ugyan láttuk a madarakat, de fészkelésre utaló jelet akkor sem fedeztünk fel. 2015-ben egerészölyv (*Buteo buteo*) kotlott az egyik nagyobb fészekben, mely fekete nyárra épült. A terepi megfigyelések alapján több olyan fekete gólya pár is fészkel a megyében, amelyeknek a fészket eddig még nem sikerült megtalálni. Rendszeresen figyelünk meg fekete gólyákat fészkelési időszakban Csákánydoroszlónál, Egyházashollósnál, Bejcggyertyánosnál és Kemenessömjén térségében is.

Rétisas (*Haliaeetus albicilla*)

Összesen öt lakott revírről van tudomásunk Vas megyében. 2015-ben költés két párnál mondható csak biztosan sikeresnek. Egyiknél egy fiatal reptettek, a másikban pedig legalább egy fióka hangja hallatszott. 2014-ben vihar során két fészkek elpusztult. Egyik helyen a régi közvetlen közelében a madarak újat építettek, de a költés eredményességéről nincs információnk. A másik terület tágabb környékén sem találtunk új fészket, a tojó ráadásul egy új (még nem teljesen öreg) hímmel mozgott együtt. Kora tavaszig a megsemmisült régi fészkek közelében tartózkodtak. Az ötödik területen az ellenőrzés során az öreg madarak riasztottak, tehát valószínűleg ott is lehetett fióka.

Haris (*Crex crex*)

Igazgatóságunk kitüntetett figyelemmel kíséri a haris állományának alakulását a megyében, legnagyobb hangsúllyal az Őrség különleges madárvédelmi területen (KMT) belül. Míg 2014-ben három kaszálatlanul hagyott foltban is sikerült bizonyosságot szerezni a fészkelésről, addig ebben az évben sajnos csak a kialakult territóriumok számát tudtuk megítélni. Az Őrség KMT-n belül 11-et különítettünk el. A megye más területeiről összesen hét pontból gyűlt össze adat a hímek hang alapján

történő azonosítása során (ebből 4 Kőszeg mellől), a Rába és a Csörnóc mentén azonban nem került elő egy sem. A kőszegi Alsó-réten augusztusban szem elé került madarak – és a megelőzően revírt tartó hím(ek) alapján - a fészkelés valószínűnek tűnik a területen.

Uhu (*Bubo bubo*)

Négy különböző pontban vált ismertté territórium, a fészkelést kettő esetben sikerült megállapítani. Az egyik helyen 4, a másikon pedig 2 fióka került elő.

Gyurgyalag (*Merops apiaster*) és **partifecske** (*Riparia riparia*)

Hasonló fészkelési szokásaik miatt felmérésük és bemutatásuk is együtt a legraktikusabb. A Rába Szentgotthárd és Ikervár közötti szakaszáról származó adatokat is beleszámítva összesen 49 telepről van információnk. 31 esetben talákoztunk legalább az egyik madárfajjal, és mindössze három pontban volt jelen mind a kettő egyszerre. A fészkelő párok számának megállapítása a telepek környékén észlelt madarak száma alapján történt, így esetenként valószínűleg alulbecsültük a tényleges mennyiséget. Gyurgyalagból 22 telepen 72 párt, míg partifecskeből 9 telepen 120 párt számoltunk. Előbbi esetében ez a tavalyi mennyiség felét jelenti. Valószínűleg a felmérés módszerében, és időpontjaiban lévő kis eltérések is hozzájárulhattak ehhez a különbséghez, remélhetőleg tehát nem a tényleges változást tükrözik az adatok. Partifecskeből viszont magasabb példányszámot jegyeztünk fel. Kiemelendő, hogy Püspökmolnáriban kavics- és homokbányászat nyomán egy 460 üreget számláló telep alakult ki ebben az évben, ahol az ellenőrzés során nagyjából 100 madarat figyeltünk meg. A különböző veszélyeztető tényezők (mint például a bányászat, a partfal gyomosodása, vagy annak leszakadása) minden esetben feljegyzésre kerültek. Ezek hatása és mértéke már korábbi beszámolóban is kifejtettük (ZALAI 2014), így ismertetésüktől most eltekintünk.

Vetési varjú (*Corvus frugilegus*)

Április eleji fészekszámlálás során került megállapításra a vetési varjú aktuális helyzete a megyében. A már ismert telepek ellenőrzésén felül újak keresését is megcéloltuk, valamint véletlenszerűen is kerültek elő kisebb kolóniák. Az Őrségi Nemzeti Park területéről gyakorlatilag teljesen hiányzik a faj. A telepek túlnyomó része Szombathely környékére koncentrálódik, valamint ezektől elkülönülve Szentgotthárdon van jelentősebb fészkelő állomány. A megyében 14 telepen összesen 992 fészket számoltunk. A legnagyobb sűrűségben Táplánszentkereszten (235 + 82 fészkek), valamint Vépen (184) talákoztunk velük.

D típusú költőládák ellenőrzése az Őrségi Nemzeti Parkban és a Kőszegi-hegységben

2013 őszén egy nagyobb projekt keretében összesen 200 darab úgynevezett D típusú költőláda került kihelyezésre, nagyobb részben az Őrségi Nemzeti Park (ÖNP, 117), kisebb részben (83 db) pedig a Kőszegi-hegység területén. Többségüket bükkre, kocsányos- és kocsánytalan tölgyre, valamint erdei fenyőre rögzítettük, átlagban 6-8 méter magasságban. Az ellenőrzések idén, zömében március-áprilisban zajlottak, melyek egy része az odúkhöz való felmászást, másik része pedig egy magasra kitolható tükör segítségével történő bepillantást jelentett. Sajnos jó néhány odút – a magasságából és/vagy a terep egyenetlenségéből adódóan – nem sikerült sem létrával megközelíteni, sem pedig tükörrel elérni. Az eredendően kék galambnak (*Columba oenas*) valamint macskabagolynak (*Strix aluco*) szánt – amúgy igen hasonló méretű és szerkezetű – odúkat a két faj közül kizárólag a macskabagoly foglalta el. Bár a kék galamb is előfordul az érintett erdőrészekben, valószínűleg jobban preferálja a természetesebb, illetve a kerek bejárányilású odúkat, üregeket. Az ÖNP-ben 23 odú esetében vált bizonyossá (köpet, toll, fészekanyag, tojás maradvány, friss tojás, vagy madár alapján), hogy legalább egyszer járt már benne macskabagoly. Ebből 11-nél magával a madárral is találkoztunk, kettő odúban pedig 3-3 friss tojást találtunk az odúból kirepülő bagoly után. Az elérhető köpeteket minden esetben begyűjtöttük. A Kőszegi-hegységben 3 pontban volt komolyabb jele a foglaltságnak. További köpetek gyűjtése céljából az ÖNP-ben szeptemberben is megnéztük a tavasszal lakottnak ítélt odúkat. Csak kettőben találtunk használható mennyiségű táplálékmaradványokat, egyébként hatot lódarazsak foglaltak el. Az eredményekből mindenképpen elmondható, hogy az amúgy még mindig elérhető természetes költőüregek mellett a macskabagolyok a mesterséges költőládákat is szívesen használják. A táplálékbázisának jelentős részét képező kisemlősök fajösszetételét köpetei alapján tudjuk vizsgálni. A kihelyezett odúk a köpetek begyűjtésének egyszerűsége szempontjából is fontossá válnak.

Banka Program

Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság és a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Vas megyei Helyi Csoportja programot indított annak érdekében, hogy a 2015. év madarának választott búbosbanka fogvatkozó megyei fészkelőállományának védelmében közös lépéseket tegyen. A Banka Program elsődleges célja az volt, hogy a lakosság hathatós bevonásával mutasson rá arra, hogy mindenki tehet a körülöttünk élő madarakért. Kétféleképpen lehetett csatlakozni

a kezdeményezéshez: a fajjal kapcsolatos megfigyelés beküldésével, illetve az igazgatóság által biztosított D-típusú költőládák kihelyezésének szándékával. A program népszerűsítése érdekében 2015 márciusában 5 középiskolában zajlottak, élő madár bemutatóval egybekötött, ismeretterjesztő előadások, illetve a média különféle csatornáin is lehetett találkozni az akcióval. Mindezek eredményeképpen 26 településen 51 odút fogadtak örökbe a helyiek. A mesterséges fészkelőhelyek túlnyomó többségét áprilisban helyeztük ki, a tervek szerint 2015 év végéig további 10 talál még gazdára, tervszerű ellenőrzésük 2016 tavaszán kezdődik.

Madármentés

A kőszegi Madárvédelmi Mintatelepre 2014 szeptemberétől 2015 szeptemberéig 57 madárfaj 356 sérült vagy elárvult egyede került be. A leggyakoribb fajok a molnárfecske (*Delichon urbicum*) (51), a vörös vércse (*Falco tinnunculus*) (39) és az egerészölyv (33) voltak. A szabad életre alkalmatlan, a telepen élő és párba álló fehér gólyák tojásaiból, illetve beszállított mentett gólyatojásokból 10 fióka jött világra, közülük 7 sikeresen felcseperedett. A fenti időszakban 142 madár repatriálására került sor. Ebből 21 fokozottan védett (19 fehér gólya, 1 gyöngybagoly *Tyto alba*, 1 kuvik *Athene noctua*), 100 védett faj példánya volt, természetvédelmi értékük összesen 5.950.000 Ft. Ez idő alatt 6, korábban a Chernel-kertben gondozott és egyedi jelöléssel szabadon eresztett madár került meg. Egy fehér gólya Fertőújlakon, majd az ausztriai Apetlonban tűnt fel, egy másik a németországi Schmölenben, egy harmadikat áramütés ért Lukácsházánál. Egy erdei fülesbaglyot (*Asio otus*) 64 nappal a szabadon engedése után Kőszegdoroszlón gázoltak el. Egy karvalyt (*Accipiter nisus*) 101 nap után elpusztulva találtak Kőszegen. Egy ősz végén elengedett vörös vércse 34 nappal később Barcson került kézre fejsérüléssel.

Rétisas (*Haliaeetus albicilla*)

MONITORING, FAUNISZTIKA, FLORISZTIKA

Fogyatkozó fehér gólyák (*Ciconia ciconia*) Vas megyében

Kóta András

9700 Szombathely, 11-es Huszár út 126., e-mail: vasimadarasz@gmail.com

A. Kóta: Dwindling White Storks (*Ciconia ciconia*) in Vas County

In 2015 altogether 230 nests of White Stork were recorded. 168 nests among these were inhabited but only 139 pairs of these have brooded. In total, 321 offsprings left their nests successfully. The average number of nestling taken care of were 2.31 of the successful parents.

Nincs talán még egy olyan madárfaj Magyarországon, amelynél az évenkénti teljes állományfelmérés olyan könnyű lenne, mint a fehér gólyánál (*Ciconia ciconia*). A fészkelőállomány hosszú távú, pontos monitorozása elengedhetetlen a védelemhez is. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület helyi csoportja szervezésével és irányításával, tagokból és más önkéntesekből egy jól működő csapat alakult ki a gólyafelmérés céljából az elmúlt 3-4 évben Vas megyében. Az MME és az Őrségi Nemzeti Park együttműködésének köszönhetően 2015-ben is sikerült a teljes megyében összeírni a fehér gólya költési adatait. Az ÓNPI területén kívül eső települések felmérésének zömét 6 személy (az előbb is említett „gólyás csapat”!) végezte el (abc-sorrendben):

Gyurácz József (6 település), Harsányi Krisztián (19 település), Koszorús Péter (22 település), Kóta András (54 település), Somogyi Csaba (18 település) és Wéber Krisztián (33 település).

A koordinálást, az adatok összesítését és online bevitelét (2014-hez hasonlóan) jómagam végeztem. A Nemzeti Parktól 34 gólyás település adatait kaptuk meg. A költési adatokat rövid időn belül (a megye teljes területéről) feltöltöttük az MME gólyás adatbázisába, a www.golya.mme.hu oldalra. Kijelenthető, hogy 2015-ben Vas megye példamutató gólyás megye volt: nem csak a felmérés, hanem az adatok feltöltöttsége és feldolgozottsága is 100%-os volt. Az előbb említett online adatbázis vasi vonatkozású részeit 2012 óta folyamatosan pontosítjuk és frissítjük.

A fészekadatokat továbbra is, a korábbi szokásnak megfelelően, egységes módszer szerint kezeltük, 2015-ben is 5 féle besorolást használtunk:

- „üres fészektartó” -nak soroltuk be azokat a fészektartókat is, amelyek ugyan nem teljesen üresek, de csak néhány gallyat, ill. egyértelműen nem gólya,

hanem ember által (dróttal, madzaggal, stb.) felrögzített ágakat, műfészket tartalmaznak;

- „lakatlan fészek“ ami egyértelműen (vagy minden valószínűség szerint) gólyák által odahordott anyagból készült építmény, amelyen gólya, vagy gólyapár adott évben nem, vagy csak 4 hétnél rövidebb ideig, átmenetileg tartózkodott;
- „magányos gólya“ olyan fészeknél került beírásra, ahol egy pár nélküli madár minimum 4 héten át foglalta a fészket;
- „költőpár kirepülő fiókák nélkül“ a kategória, ha a gólyapár legalább 4 héten át foglalta a fészket, de nem volt tojásrakás vagy nem kelt ki egy fióka sem vagy a kikelt fiókák a kirepülés előtt mind elpusztultak;
- „sikeres költőpár“ esetén legalább 1 fióka elhagyta saját akaratából a fészket, függetlenül későbbi sorsától (pl. közvetlen kirepülés után áramütés érte). Kirepült fiókaként számoltuk azokat a fiókákat is, amelyek még kirepülés előtt kiestek a fészkekből, de a Chernel-kertbe kerültek, ahonnan egészségesen távozhattak.

A felmérés során kiemelten figyeltünk a gólyafészkek közelében lévő veszélyes oszlopokra, vezetékekre, illetve a megdőlt fészkekre és jelentettük ezeket az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóságának.

A tavalyi katasztrofális év költési eredményeit idén ugyan felülmúlták a vasi gólyák, de sajnos jelentősen, csaknem 10%-kal kevesebb pár kezdett költésbe, mint 2014-ben. A kevesebb párból viszont jóval többnek sikerült fiókát repíteni, mint 2014-ben és a sikeres párok fiókaátlaga is kissé magasabb volt. A fészkek száma viszont az elmúlt 3 évben folyamatosan csökken. 2013-ban 237 fészek volt a Vasban, tavaly már csak 234, idén további négygel csökkent 230-ra. Csak két helyen épült új fészek 2015-ben: csupán néhány ágat tartalmazó tartóra raktak új fészket Vépen és egy fészkekezdeményt bővítettek ki a madarak Magyarlakon. Bajánsenyén, Gencsapátiban és Döbörhegyen télen fészektartócsere történt és a kihelyezett műfészkekre nem költözött vissza a gólya. Nagysimonyiban soroltunk vissza egy évek óta lakatlan műfészket a definíció szerinti kategóriájába (üres fészektartó) és Kercaszomoron esett szét végleg egy szintén évek óta lakatlan fészek. Meszlenen egy kéményre épült, nagy fészek lett lebontva.

Összesen 230 fészket regisztráltak Vas megyében a felmérők, melyek közül 62 db lakatlan volt (26,96%), 168-at pedig elfoglaltak a gólyák (73,04%). A 168 lakott fészekben 3 helyen (1,8%) csak magányosan, 165 helyen párban voltak a madarak. A

gólyapárok 84,2 %-a (139 pár) sikeresen költött, 15,8 %-a (26 pár) sikertelen volt. 2015-ben 321 fióka repült ki a vasi fészkekből.

1. táblázat. Fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészke adatok Vas megyében 2015-ben

Járás	Fészke- adatok	Üres fészke- tartó	Lakatlan fészke	Lakott fészke	Magá- nyos gólya (HE)	Költőpár kirepülő fiatalok nélkül (HPo)	Sike- res költő- pár (HPm)
Celldömölki	37	16	9	12	0	1	11
Körmendi	84	21	17	46	0	6	40
Kőszegi	28	12	5	11	0	2	9
Sárvári	72	31	11	30	1	1	28
Szentgotthárdi	37	20	4	13	1	5	7
Szombathelyi	81	29	11	41	1	8	32
Vasvári	38	18	5	15	0	3	12
Összes:	377	147	62	168	3	26	139

2. táblázat. Gólyasűrűség és fiókasűrűség Vas megyében 2015-ben

Járások (terület)	Települ- ések száma	Kirepült fiókák száma JZG	Gólyasűrűség StD (gólyapár / 100 km ²)	Fiókasűrűség (kirepült fióka / 100 km ²)
Celldömölki (474,13 km ²)	28	30	2,53	6,33
Körmendi (614,53km ²)	46	84	7,49	13,67
Kőszegi (286,45 km ²)	21	24	3,84	8,38
Sárvári (685,46 km ²)	42	68	4,23	9,92
Szentgotthárdi (255,04 km ²)	16	14	4,71	5,49
Szombathelyi (646,36 km ²)	40	75	6,19	11,6
Vasvári (374,14 km ²)	23	26	4,01	6,95
Össz. v. átlag: (3336,1 km ²)	216	321	4,95	9,62

A legtöbb gólyapár Körmenden (9 pár), ill. Bajánsenyén (9 pár) fészelt. Körmenden 8 pár költött sikerrel, itt 18 fióka repült ki, Bajánsenyén szintén 8 sikeres költésből 11 fióka repült ki. Utóbbi két településen kívül az egész megyében csupán 7 településen költött 2-nél több pár: 3-3 pár Magyarlakon (2 sikeres költésből 4 fióka), Balogunyomban (8 fióka), Sorkifaludon (2 sikeres költésből 5 fióka), ill

Csákánydoroszlón (9 fióka), 4 pár Sárváron (9 fióka), 5 pár Szentgotthárdon (3 sikeres költésből 5 fióka), ill 6 pár Szombathelyen (5 sikeres költésből 13 fióka).

Az összes költőpár fiókaátlag 1,94 volt, míg a sikeres párok átlagban 2,31 fiókát repítettek. Csupán egyetlen helyen, Simaságon repült csak ki 5 fióka vasi fészekből.

A gólyasűrűség 4,95 volt, azaz átlagosan ennyi gólyapár költött 100 km²-ént a megyében. A legtöbb pár egységnyi területen a körmendi járásban (7,49/100km²), a legkevesebb a celldömölkiben volt (2,53/100km²).

3. táblázat. A Vas megyei gólyafészkek (n = 230) eloszlása az aljzatok alapján 2015-ben

Járások	Összes fészkek	Kémény+ kazán-kémény	Villany-oszlop	Őnálló oszlop	Egyéb
Celldömölki	21	3 (14,3%)	16 (76,2%)	2 (9,5%)	0
Körmendi	63	19 (30,2%)	40 (63,5%)	2 (3,2%)	2 (3,2%)
Kőszegi	16	5 (31,2%)	8 (50%)	3 (18,8%)	0
Sárvári	41	11 (26,8%)	21 (51,2%)	9 (22%)	0
Szentgotthárdi	17	0	15 (88,2%)	2 (11,8%)	0
Szombathelyi	52	6 (11,5%)	30 (57,7%)	15 (28,9%)	1 (1,9%)
Vasvári	20	6 (30%)	14 (70%)	0	0
Összes	230	50 (21,7%)	144 (62,6%)	33 (14,3%)	3 (1,3%)

4. táblázat. A kirepült fiókák teljes mennyiségének eloszlása fészkenként és a gólyapárok fiókaátlag

Járások	Fészkenként kirepült fiókák száma					az összes költőpár fiókaátlag (JZa)	a sikeres költőpárok fiókaátlag (JZm)
	1	2	3	4	5		
Celldömölki	0	5 (45,5%)	4 (36,4%)	2 (18,2%)	0	2,5	2,73
Körmendi	10 (25%)	18 (45%)	10 (25%)	2 (5%)	0	1,83	2,1
Kőszegi	0	5 (55,6%)	2 (22,2%)	2 (22,2%)	0	2,4	2,67
Sárvári	1 (3,6%)	16 (57,1%)	10 (35,7%)	0	1 (3,6%)	2,34	2,43
Szentgotthárdi	1 (14,3%)	5 (71,4%)	1 (14,3%)	0	0	1,17	2,0
Szombathelyi	7 (21,9%)	9 (28,1%)	14 (43,8%)	2 (6,2%)	0	1,85	2,31
Vasvári	1 (8,3%)	8 (66,7%)	3 (25%)	0	0	1,73	2,17
Összes v. átlag	20 (14,4%)	66 (47,5%)	44 (31,6%)	8 (5,8%)	1 (0,7%)	1,94	2,31

5. táblázat. Összehasonlító adatok az elmúlt évek költési sikerességéről
(*2012-ben a megye csak egy részéről van pontos információnk)

	2012*	2013	2014	2015
kirepült fiókák száma	(268)	460	279	321
gólyapárok száma	(106)	182	185	168
a sikeres párok aránya a gólyapárokon belül	(95,3%)	91,6%	69,9%	84,2%
az összes pár fiókaátlaga (JZa)	(2,53)	2,57	1,52	1,94
a sikeres párok fiókaátlaga (JZm)	(2,65)	2,8	2,18	2,31

Az átlagos fiókasűrűség 100km²-enként 9,62 volt. A legtöbb fehér gólya fióka egységnyi területen a tavalyi évhez hasonlóan a körmendi járásban repült ki (13,67/100km²), a legkevesebb a szentgotthárdiban (5,49 fióka/100km²). Érdekes tény, hogy a legalacsonyabb gólyasűrűséget mutató celldömölki járásban volt a legmagasabb a fészkenkénti fiókaátlag.

Célunk a jövőben is a szoros együttműködés az Őrségi Nemzeti Park gólyavédelemben munkálkodó szakembereivel. 2016-ban is a megye teljes felmérése a cél, szeretnénk, ha továbbra is az elmúlt években jól bevált, egységes definíciók szerint történne a fészekadatok besorolása és a költési siker meghatározása. Köszönet illeti az MME-t, hogy a felméréséhez használt saját gépjárműhasználat útiköltségét anyagilag támogatta.

Köszönet azoknak, akik nagyobb területek felmérését vállalták: Gyurácz József, Harsányi Krisztián, Koszorús Péter, Somogyi Csaba és Wéber Krisztián. Köszönet illeti Faragó Ádámot, aki az Őrségi Nemzeti Park gólyás adatait gyűjtötte össze ehhez a felméréshez. Egy-egy város, vagy csak egy-egy fészek felmérésében segített Biczó István (Órimagyarósd), Illés Péter (Kőszeg), Kutschi Péter (Kőszeg, Chernel-kert), Mayerhoffer Attila (Kőszegpaty), Pesti Gyöngyi (Szőce). Továbbá köszönet illeti a települések lakosait, akik információkkal segítettek az adatgyűjtést.

Irodalom

- Kóta A. 2012. Beszámoló a Magyar Madártani Egyesület Vas megyei Csoportjának 2012. évi fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészekfelméréséről. Cinege 17: 10-13.
Kóta A. 2013. Beszámoló a Magyar Madártani Egyesület Vas megyei Csoportjának 2013. évi fehér gólya (*Ciconia ciconia*) fészekfelméréséről. Cinege 18: 14-18.
Kóta A. 2014. A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) helyzete Vas megyében 2014-ben. Cinege 19: 29-33.

Madárgyűrűzés a Tömördi Madárvártán 2015-ben

Gyurácz József¹ – Bánhidi Péter²

1. Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttk.nyme.hu
2. 9745 Meszlen, Béke u. 51., e-mail: drbanhidip@freemail.hu

J. Gyurácz, P. Bánhidi: Bird Ringing of Tömörd Bird Ringing Station in 2015

The Constant Effort Sites (CES) program - which started in 2004 - has been continued. We ringed 213 birds of 34 species during the days of CES. Besides the CES program a two week-long spring bird-ringing action was organized. In total, 752 specimens of 30 species were ringed. The autumn action lasted from 2nd Aug until 8th November. In total, 6205 specimens of 78 species were captured with 1714 recaptured individuals of 51 species. The first table shows the species and numbers of ringed birds in the CES, in spring and in autumn. These actions were very popular among laypeople.

A tavaszi madárgyűrűzés 2015. március 20-tól április 4-ig tartott. 23 db 12 méter hosszú függönyhálót használtunk. 30 faj 752 példányát gyűrűztük meg és 19 faj 265 visszafogását regisztráltuk.

A következő program a tavaszi vonulási időszak végén és a fészkelési időben történő – CES (Constant Effort Site) néven ismert – vizsgálat volt. 2015. április 15. és július 15. között kilenc alkalommal végeztünk napi 6 órás gyűrűzést 13 db 12 méter hosszú függönyhálóval. A CES programban 24 faj 213 példányát gyűrűztük meg és 12 faj 64 visszafogását rögzítettük.

A nyári-őszi madárgyűrűzés 2015. augusztus 2-án kezdődött és folyamatosan tartott november 8-ig, 28 db 12 méter hosszú függönyhálót használtunk. Ez volt a tizennyolcadik nyári-őszi Actio Hungarica program Tömördön. A "tavi" hálókat idén sem tudtuk a tó közepén felállítani. Helyette augusztusban a tavalyi helyre, a 2-es hálótól keletre, szeptember közepétől a 3b hálótól keletre, a rekettyefűz bokrok mellett álltak. A tavasz csapadékos volt, de az ősz szárazabb volt, mint 2014-ben.

Az őszi programban 78 faj 6205 példányát gyűrűztük meg és 1714 esetben fogtuk vissza 51 faj egyedeit. Idén egy külföldi gyűrűs madarat fogtunk a madárvártán, melynek adatait a 2. táblázat tartalmazza.

A három madárgyűrűzési programban gyűrűzött madárfajok egyedszámát a fajok abc sorrendjében az 1. táblázat tartalmazza.

A madárvártát idén is több száz óvodás, általános és középiskolás diák, valamint egyetemi hallgató kereste fel szervezett keretek között. Az Európai Madármegfigyelő Napok alkalmából is sok látogató érkezett Tömördre.

A Szombathelyi Erdészeti Zrt. közreműködésével a rétek egy részét idén is

1. táblázat. A gyűrűzött madarak egyedszáma fajonként

Faj	Tavaszi vonulás 2015. III. 20 – IV. 4.	CES IV.18 – VII.11.	Őszi vonulás 2015. VIII. 2 – XI. 8.
1. Barátcinege (<i>P. palustris</i>)	2	2	19
2. Barátposzáta (<i>S. atricapilla</i>)	4	65	1054
3. Berki tücsökmadár (<i>L. fluviatilis</i>)	-	-	2
4. Búbos cinege (<i>P. cristatus</i>)	1	-	-
5. Cigánycsuk (<i>S. rubicola</i>)	1	-	4
6. Citromsármány (<i>E. citrinella</i>)	4	5	338
7. Cserregő nádiposzáta (<i>A. scirpaceus</i>)	-	-	9
8. Csicsörke (<i>S. serinus</i>)	-	-	1
9. Csilpcsalpfüzike (<i>Ph. collybita</i>)	107	22	533
10. Csíz (<i>C. spinus</i>)	-	-	45
11. Csuszka (<i>S. europaea</i>)	1	4	8
12. Erdei pinty (<i>F. coelebs</i>)	14	-	76
13. Erdei pityer (<i>A. trivialis</i>)	-	-	22
14. Erdei szürkebegy (<i>P. modularis</i>)	111	-	127
15. Énekes nádiposzáta (<i>A. palustris</i>)	-	3	19
16. Énekes rigó (<i>T. philomelos</i>)	33	6	183
17. Fácán (<i>Ph. colchicus</i>)	-	-	1
18. Fekete harkály (<i>D. martius</i>)	1	-	3
19. Fekete rigó (<i>T. merula</i>)	34	10	595
20. Fenyőpinty (<i>F. montifringilla</i>)	-	-	19
21. Fenyőrigó (<i>T. pilaris</i>)	1	-	19
22. Fitiszfüzike (<i>Ph. trochilus</i>)	5	1	60
23. Foltos nádiposzáta (<i>A. schoenobaenus</i>)	-	1	10
24. Fülemlüle (<i>L. megarhynchos</i>)	-	1	19
25. Füstifecske (<i>H. rustica</i>)	-	-	15
26. Hamvas küllő (<i>P. canus</i>)	-	-	1
27. Haris (<i>C. crex</i>)	-	-	1
28. Hantmadár (<i>O. oenanthe</i>)	-	-	1
29. Házi rozsdafarkú (<i>Ph. ochruros</i>)	1	-	19
30. Hegyi billegető (<i>M. cinerea</i>)	-	-	1
31. Hegyi fakusz (<i>C. familiaris</i>)	2	-	16
32. Jégmadár (<i>A. atthis</i>)	-	-	1
33. Karvaly (<i>A. nisus</i>)	-	-	1
34. Karvalyposzáta (<i>S. nisoria</i>)	-	-	2
35. Kenderike (<i>C. cannabina</i>)	-	-	7
36. Kerti geze (<i>H. icterina</i>)	-	-	19
37. Kerti poszáta (<i>S. borin</i>)	-	1	47
38. Kerti rozsdafarkú (<i>Ph. phoenicurus</i>)	-	-	14
39. Kékbegy (<i>L. svecica</i>)	-	-	1
40. Kék cinege (<i>P. caeruleus</i>)	24	17	236
41. Kis fakopáncs (<i>D. minor</i>)	-	-	6
42. Kis légykapó (<i>F. parva</i>)	-	-	1
43. Kis poszáta (<i>S. curruca</i>)	-	4	126
44. Kormos légykapó (<i>F. hypoleuca</i>)	-	1	50
45. Közép fakopáncs (<i>D. medius</i>)	1	-	2
46. Lappantyú (<i>C. europaeus</i>)	-	-	3
47. Léprigó (<i>T. viscivorus</i>)	-	1	-
48. Meggyvágó (<i>C. coccothraustes</i>)	-	-	89
49. Mezei poszáta (<i>S. communis</i>)	-	5	99
50. Mezei veréb (<i>Pas. montanus</i>)	-	-	38
51. Nádi sármány (<i>E. schoeniclus</i>)	2	-	86

52. Nádi tücsökmadár (<i>L. luscinioides</i>)	-	-	23
53. Nagy fakopáncs (<i>D. major</i>)	1	2	8
54. Nagy fülemüle (<i>L. luscinia</i>)	-	-	5
55. Nagy örgébics (<i>L. excubitor</i>)	-	-	2
56. Nyaktekercs (<i>J. torquilla</i>)	-	-	11
57. Ökörszem (<i>T. troglodytes</i>)	13	1	105
58. Örvös légykapó (<i>F. albicollis</i>)	-	-	6
59. Ószapó (<i>Ae. caudatus</i>)	-	2	83
60. Réti pityer (<i>A. pratensis</i>)	1	-	3
61. Réti tücsökmadár (<i>L. naevia</i>)	-	-	10
62. Rozsdás csuk (<i>S. rubetra</i>)	-	-	6
63. Rövidkarmú fakusz (<i>C. brachydactyla</i>)	-	-	17
64. Sárgafejű királyka (<i>R. regulus</i>)	10	-	123
65. Sárszalonka (<i>G. gallinago</i>)	-	-	3
66. Seregély (<i>S. vulgaris</i>)	1	-	85
67. Sisegő füzike (<i>Ph. sibilatrix</i>)	-	-	11
68. Sordély (<i>E. calandra</i>)	-	-	1
69. Süvöltő (<i>P. pyrrhula</i>)	7	-	12
70. Szajkó (<i>G. glandarius</i>)	-	-	3
71. Széncinege (<i>P. major</i>)	4	18	166
72. Szőlőrigó (<i>T. iliacus</i>)	1	-	63
73. Szürke légykapó (<i>M. striata</i>)	-	-	48
74. Tengelic (<i>C. carduelis</i>)	-	-	12
75. Tövisszűrő gébics (<i>L. collurio</i>)	-	3	37
76. Tüzesfejű királyka (<i>R. ignicapilla</i>)	5	1	38
77. Vadgerle (<i>S. turtur</i>)	-	-	2
78. Vörösbegy (<i>E. rubecula</i>)	354	37	822
79. Zöld küllő (<i>P. viridis</i>)	-	-	5
80. Zöldike (<i>C. chloris</i>)	6	-	447
Összesen	752	213	6205

sikerült szárazúzózni, másik részét kézi kaszálással és a cserjék kivágásával egyesületi tagok gondozták.

Állandó munkatárs (augusztus-november): Lukács Zoltán Pécs, PhD hallgató NymE.

Gyűrűzők: dr. Bánhidi Péter Meszlen, Faragó Ádám Óriszentpéter, Góczán József Körmend, dr. Gyurácz József Bük, dr. Gyimóthy Zsuzsanna Sopron, Illés Péter Kőszeg, dr. Kalmár Sándor Sopron, Koszorús Péter Sótony, Lukács Zoltán Pécs, Magai Ferenc Gellénháza, dr. Németh Csaba Gyöngyösfalu, Tatai Sándor Győr, Varga László Lukácsháza.

2. táblázat. Tömördön megkerült és külföldön gyűrűzött madár adatai. Rövidítések: AH = Actio Hungarica, Gy = gyűrűzés helye, M = megkerülés helye, 1 = 1. évében lévő madár, 2 = 2. évében lévő madár, 1+ = 1 évnél idősebb madár, F = fejlett, H = hím, T = tojó

Faj EURING Kód	Gy/ M	Kor/ Ivar	Dátum	Hely	Koo.	Távolság km	Gyűrűző
Csilpcsalpfüzike PHYCOL	Gy	1/-	2014.11.26	San Pawl il-Bahar Málta	35°56'N 14°23'E	1283	Lukács Zoltán
	M	2/H	2015.30.27	Tömörd (AH)	47°21'N 16°40'E		

Segítők: Baumgartner Tibor Rum, Bognár Balázs Komárom, Biró Martin Táplánszentkereszt, Cs. Tóth Ágoston és Cs. Tóth Péter Kőszegpaty, Horváth Márton Táplánszentkereszt, Fröhvirth Andrea Győr, Keresztes Gréta és Keresztes Szabolcs Csepreg, Kiss Veronika Abda, Koszorús Gábor és Koszorús Veronika Sótöny, Kovács Orsolya Szombathely, Lenczl Mihály Tárnok, Lendvai Imre Szombathely, Lepold Ágnes Kőszeg, Lovász Lilla Székesfehérvár, Lőrincz Csilla Szombathely, Ruff Andrea Szombathely, Szegvári Krisztián Szombathely, Tóth Bence Táplánszentkereszt, Tóth Kornél Csénye, Vörös Norbert Szombathely.

Köszönjük önzetlen munkáját mindazoknak, akik gyűrűzőként vagy segítőként sokat tettek a madárgyűrűzési programok sikeres lebonyolításáért.

A barátposzáta (*Sylvia atricapilla*) élőhely-választásának kor – és ivarfüggése

Orbán Lili – Gyurácz József – Lukács Zoltán

Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet, Állattani Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjzosi@ttk.nyme.hu

L. Orbán, J. Gyurácz, Z. Lukács: Age and sex dependence of the spatial distribution of Eurasian Blackcaps (*Sylvia atricapilla*)

In total, 2388 Eurasian Blackcaps were ringed between 2001 and 2003, and 6393 birds in 2011-2013 at the Tömörd Bird Ringing Station. The dispersion index of captures revealed clumped distribution in the spatial distribution of birds in both periods. The dispersion index of juvenile birds was significantly higher than adults. The spatial distributions of sex groups were similar. The spatial distributions of juveniles were different in a low capture (2001-2003) and a high capture (2011-2013) period. More than 50 per cent of the Blackcaps have been captured in the grassland with scrubs in 2011-2013.

Kor és ivari alapú élőhely-választásról akkor beszélhetünk, amikor a hímek és a tojók, fiatal (első évében lévő, juvenilis) és öreg (adult) egyedek különböző arányban fordulnak elő az élőhely egyes részein, vagyis térben elkülönülnek egymástól. A költési időszakon kívül, vonuló énekesmadár fajoknál sok esetben megfigyelhető jelenség ez. Elsősorban a táplálékforrások szűkössége miatt, vonuló csapatokban is kialakul a táplálékért folyó versengés eredményeként a szociális dominancia rangsor. Ennek következtében a vonuló énekesmadaraknál egy adott területen megpihenő és táplálkozó madarak térbeli eloszlása sem véletlenszerű. Az élőhely legjobb minőségű, táplálékban leggazdagabb részeit elsősorban a nagyobb testtömegű hímek, illetve a tapasztaltabb öreg példányok foglalják el, a kevésbé megfelelően pedig a kisebb méretű tojók, illetve tapasztalatlan fiatal madarak kényszerülnek területet foglalni. A

kor és ivarfüggő szociális rangsorok az évszakokkal is változhatnak, illetve az öregek és fiatalok közötti különbségek megszűnhetnek, amint a fiatalok tapasztaltakká válnak.

A barátposzáta (*Sylvia atricapilla*) őszi vonulás során mutatott élőhelyválasztásával kapcsolatban több tanulmány is foglalkozott, de a vonuló madarak térbeli eloszlásának kor- és ivarfüggéséről még kevés tudással rendelkezünk. Jelen tanulmányunk célja a vonuló barátposzáták kor- és ivarcsoportjainak vizsgálata a befogott madarak térbeli eloszlása alapján egy kis (2001-2003, N = 2388) és egy nagy (2011-2013, N=6393) fogásszámú időszakban.

A vizsgálattal kapcsolatban a következőket feltételeztük: A befogott barátposzáták fiatal és öreg példányainak térbeli eloszlása lényegesen nem különbözik egymástól. A befogott barátposzáták hím és tojó példányainak térbeli eloszlása lényegesen nem különbözik egymástól. A kor- és ivarcsoportok térbeli eloszlása nem függ a befogott madarak számától.

A vizsgálathoz a Tömördi Madárvártán 2001-2003, illetve 2011-2013 között, a nyári-őszi (július végétől november elejéig) időszakban befogott madarak fogási adatait használtuk fel. A madarak befogása 28 db 12m hosszú, 2,5m magas, 5 zsebes függönyhálával történt. A hálók a madárvárta környékén lévő négy élőhely-típusban (erdő, töviskés, heterogén cserjés-gyep, mocsár) kerültek elhelyezésre. A két időszakban befogott, kor és ivarhatározás eredményével is rendelkező madarak egy hálóra eső minimum és maximum egyedszámát, valamint kor- és ivarcsoportonkénti egyedszámát az 1. és 2. táblázat tartalmazza.

Az egyedek térbeli eloszlását mutató diszpergáltsági indexet (DI) a $DI = s^2/d$ képlettel számoltuk ki, ahol s^2 a variancia, d pedig a fogási denzitás, vagyis az éves fogás egy hálóra számolt átlaga (1 és 2. táblázat). A diszpergáltsági indexek kor- és ivarcsoportok szerinti eloszlásának véletlenszerűtől való eltérését illeszkedés-vizsgálattal (χ^2 próba) ellenőriztük. A kor- és ivarcsoportok az első (2001-2003), illetve második (2011-2013) időszakban jellemző térbeli eloszlását, az egyes hálókban befogott madarak egyedszáma alapján főkomponens – analízissel (PCA) hasonlítottuk össze.

A diszpergáltsági index alapján mind a két időszakban különböző mértékű, de csoportos (aggregált) eloszlás jellemzi a különböző korú és ivarú barátposzátákat. A fiatal madarak esetében a diszpergáltsági index lényegesen nagyobb, mint az öregeké, mind a kis ($\chi^2=14,52$; $p<0,001$), mind a nagy fogásszámú ($\chi^2=113,59$;

$p < 0,0001$) időszakban, illetve a fiatal madarak diszpergáltsági indexe lényegesen nagyobb a nagy fogású időszakban, mint a kis fogásszámúban ($\text{Chi}^2 = 46,50$; $p < 0,0001$). A hímek és a tojók diszpergáltsági mutatói szignifikánsan nem különböznek egymástól ($p > 0,05$) (1. és 2. táblázat) sem a fiataloknál, sem az öreg madaraknál.

A befogott egyedek élőhely-típusonkénti százalékos eloszlását az 1. és 2. ábra mutatja. A madarak többségét 2001-2003-ban a töviskés élőhelyen fogtuk be, legnagyobb arányban fiatal hímeket (1. ábra). 2011-2013-ban a madarak több mint felét a heterogén, cserjés-gyep élőhely-típusban fogtuk meg, a mocsárban befogott egyedek aránya mindkét korcsoportban 10%-nál kevesebb. (2. ábra).

A főkomponens-analízis alapján mindkét időszakban a fiatal (F) és öreg (Ö) egyedek térben jelentős mértékben elkülönülnek egymástól, míg a korcsoportokon belül a hímek (H) és a tojók (T) térbeli eloszlása lényegesen nem különbözik. A fiatalok térbeli eloszlása más képet mutat kis fogásszámú időszakban (FH1 és FT1), mint amikor sokat fogtunk belőlük (FH2 és FT2), öregeknél kisebb a két időszak eloszlása közötti különbség.

1. táblázat. Fiatal és öreg egyedek fogási adatai (2001-2003)

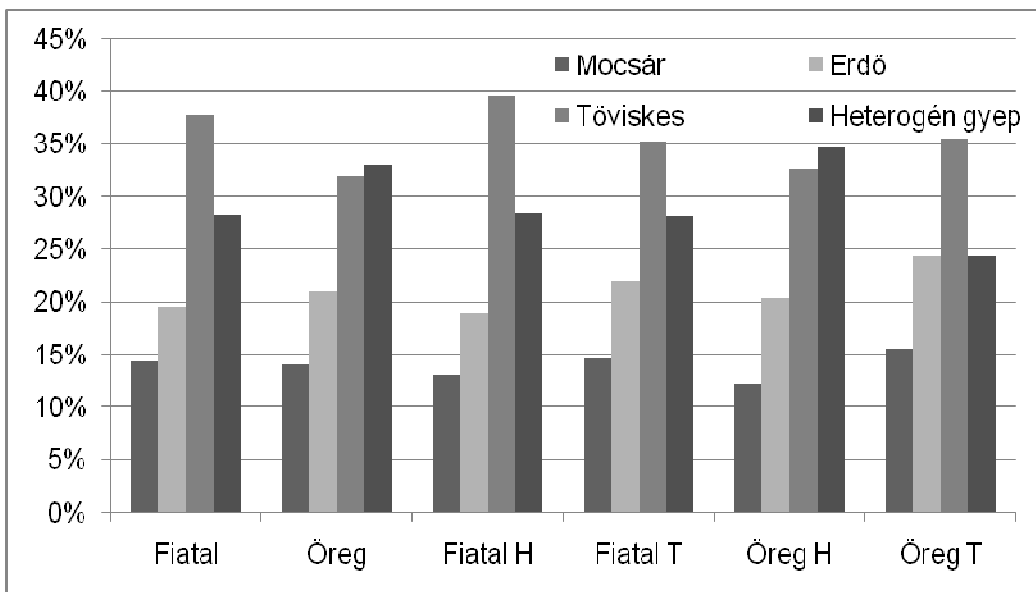
	Fiatal	Öreg	Fiatal hím	Fiatal tojó	Öreg hím	Öreg tojó
Minimum/háló	3	0	0	2	0	0
Maximum/háló	176	14	79	77	7	7
Összes fogás	1197	100	546	451	49	45
d	42,75	3,57	19,5	16,11	1,75	1,61
s^2	1397,23	12,99	270,85	254,69	2,86	4,03
DI	32,68	3,64	13,89	15,81	1,63	2,5

Eredményeink alapján az első feltételezésünk nem igaz, hisz a fiatal és öreg barátságáták térbeli eloszlása lényegesen különbözik egymástól. Az öregek madarak eloszlása is csoportos, de kevésbé aggregálódnak egy élőhely-típusban, mint a fiatalok. A második hipotézisünk viszont igaz, mert a hímek és a tojók térbeli eloszlása nagyon hasonló képet mutat mindkét korosztályban. A harmadik állításunk részben igaz, részben nem, mert a fiatalok esetében lényeges különbség van a kis és nagy fogásszámú időszakban jellemző térbeli eloszlása között, az öregek esetében ez a különbség kisebb. Kis fogásszámú időszakban a fiatalok többsége a töviskésben, nagy fogású időszakban a cserjés gyepben csoportosul. Eredményeink alapján

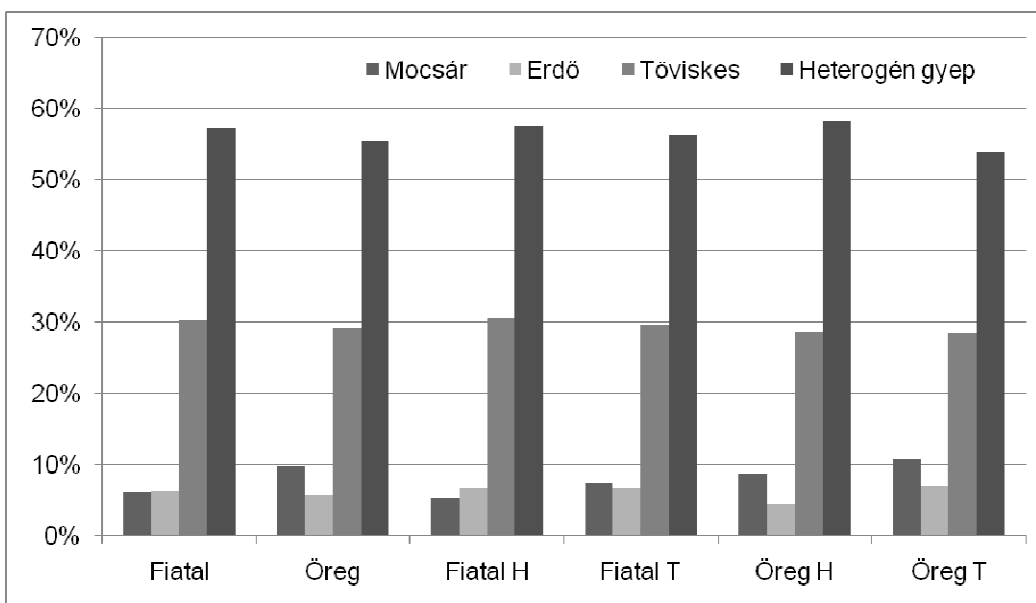
erőteljes versengés elsősorban a fiatal és az öreg barátposztáták között feltételezhető, a hímek és a tojók között valószínűleg kevésbé jelentős a forrás-kompetíció.

2. táblázat. Fiatal és öreg egyedek fogási adatai (2011-2013)

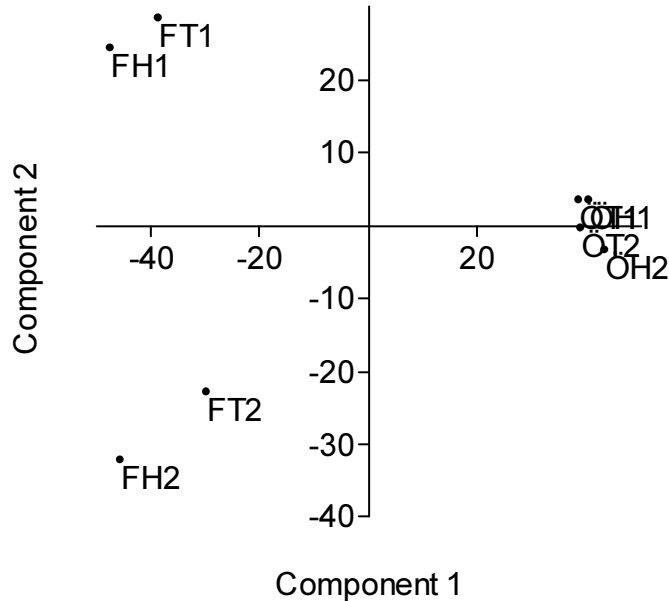
	Fiatal	Öreg	Fiatal hím	Fiatal tojó	Öreg hím	Öreg tojó
Minimum/háló	7	0	4	1	0	0
Maximum/háló	411	66	224	168	13	13
Összes fogás	3121	255	1532	1292	91	102
d	111,46	9,11	54,71	46,14	3,25	3,64
s ²	11505,89	169,36	3036,29	1955,76	14,27	11,65
DI	103,22	18,59	55,5	42,39	4,39	3,2

1. ábra. A 2001-2003-ban befogott egyedek %-os eloszlása élőhely-típusonként

2. ábra. A 2011-2013-ban befogott egyedek %-os eloszlása élőhely-típusonként

3. ábra. A főkomponens-analízis eredménye. FH1 és FT1: fiatal hím és tojó madarak kis fogásszámú időszakban (2001-2003), FH2 és FT2: fiatal hím és tojó madarak nagy fogásszámú időszakban (2011-2013), ÖH1 és ÖT1: öreg hím és tojó madarak kis fogásszámú időszakban, ÖH2 és ÖT2: öreg hím és tojó madarak nagy fogásszámú időszakban

A vörösbegy (*Erithacus rubecula*), fekete rigó (*Turdus merula*) barátposzáta (*Sylvia atricapilla*) és a csilpcsalpfüzike (*Phylloscopus collybita*) éves fogása, valamint a hőmérséklet, csapadék közötti kapcsolat vizsgálata

Gyurácz József – Lukács Zoltán

1. Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttk.nyme.hu

J. Gyurácz, Z. Lukács: Study of the relationships between the annual captures of European Robin, Common Blackbird, Eurasian Blackcap and Common Chiffchaff as well as the temperature and precipitation

The relationship between the temperature, the precipitation, and the number of juvenile birds were studied between 2002 and 2014 at the Tömörd Bird Ringing Station. There was a significant positive correlation between the number of individuals of the Common Blackbird, the Eurasian Blackcap and the average April temperature. There was also a significant positive correlation between the number of individuals of both species and the minimum April temperature. There was a significant negative correlation between the number of individuals of the European Robin, the Eurasian Blackcap, the Common Chiffchaff and the maximum July temperature.

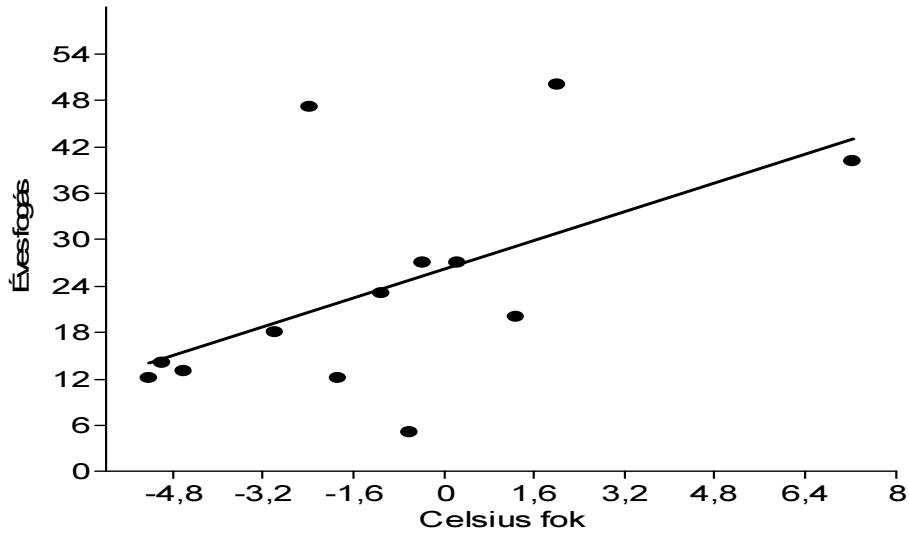
A globális klímaváltozás madárpopulációkra gyakorolt hatását alaposabban megérthetjük, ha tudjuk, hogy a helyi madarak túlélésére, ezen keresztül a

madárpopuláció egyedszámára hogyan hat a lokális hőmérséklet és a csapadék mennyisége. Ezeknek az összefüggéseknek a feltáráshoz hosszú távú, standard körülmények között végzett adatgyűjtésre és mérésre van szükség. Jelen vizsgálatunkban a fiatal (első évében lévő) madarak egyedszáma (éves fogás), valamint a költési időszak hónapjainak hőmérséklete és csapadékviszonyai közötti kapcsolatot elemeztük négy középtávú és részleges vonuló, gyakori énekesmadárnál: vörösbegy (*Erithacus rubecula*), fekete rigó (*Turdus merula*), barátposzáta (*Sylvia atricapilla*), csilpcsalpfüzike (*Phylloscopus collybita*).

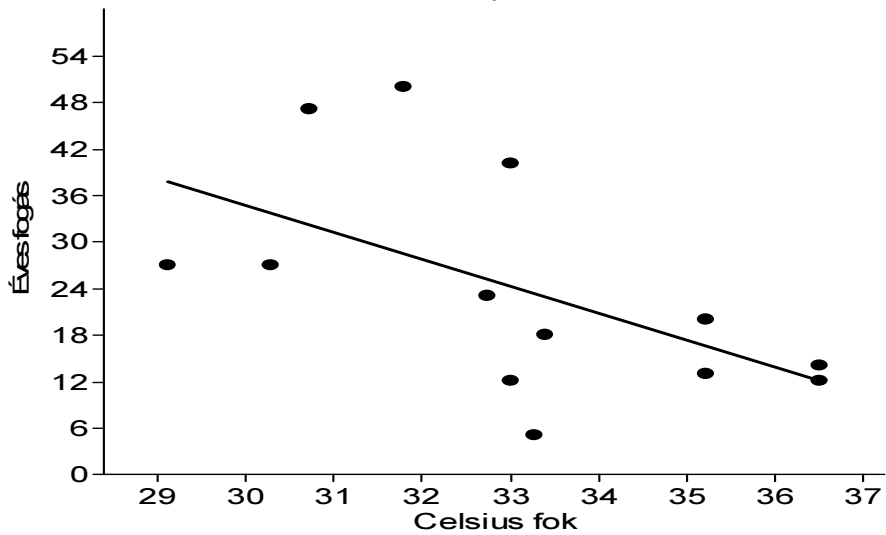
Az elemzésbe a Tömördi Madárvártán 2002 - 2014. augusztus 1. és 15. között, a költés utáni diszperziós időszakban befogott példányok adatait (vörösbegy 308 pld, fekete rigó 192 pld, barátposzáta 942 pld, csilpcsalpfüzike 588 pld) használtuk fel. A klimatikus tényezők közül az április, május, június, július hónapok hőmérsékletének átlagát, minimumát és maximumát, valamint csapadékösszegét vettük figyelembe. Az adatok a Szombathelyi Meteorológiai Állomásról származnak. A fiatal madarak éves fogása és a klimatikus tényezők egyes évek hónapjaiban mért, számított (átlag) értékei közötti statisztikai összefüggést lineáris regressziós analízissel elemeztük.

A vizsgált időszakban mind a négy madárfaj állománya stabil volt a fiatal madarak éves fogása alapján ($p > 0,05$). A májusi, júniusi hőmérséklet és csapadék értékek, valamint a madárfajok éves fogása között szignifikáns kapcsolatot nem tapasztaltunk ($p > 0,05$). Az áprilisi hőmérséklet átlaga és minimuma, valamint a barátposzáta (1 és 2. ábra) és a fekete rigó (4. és 5. ábra) éves fogása között azonban pozitív lineáris kapcsolatot mutattunk ki. A vörösbegy és a csilpcsalpfüzike esetében csak az áprilisi hőmérséklet minimuma és az éves fogások között volt pozitív lineáris kapcsolat. A vörösbegy, barátposzáta és a csilpcsalpfüzike éves fogása, valamint a júliusi hőmérséklet maximuma között negatív lineáris kapcsolatot tapasztaltunk. A fekete rigó és a júliusi hőmérséklet maximuma között nem mutattunk ki lényeges negatív lineáris kapcsolatot.

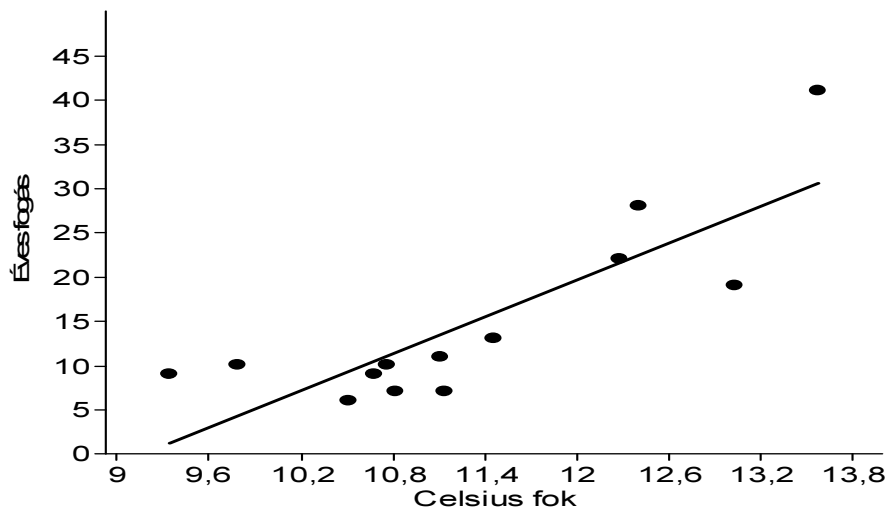
Az eredmények alapján a vizsgált, már áprilisban fészkelő fajok esetén a melegebb áprilisi időszak kedvezően hat a madarak költési, kirepülési sikerére (produktivitás). Ebben elsősorban a kevésbé hideg napszakoknak van jelentősége. A kisebb testtömegű énekesmadaraknál a nagyon meleg júliusi hőmérséklet csökkentheti a kirepülési sikert, a fiókák túlélési esélyeit. A fekete rigónál ez a hatás kevésbé érvényesül.

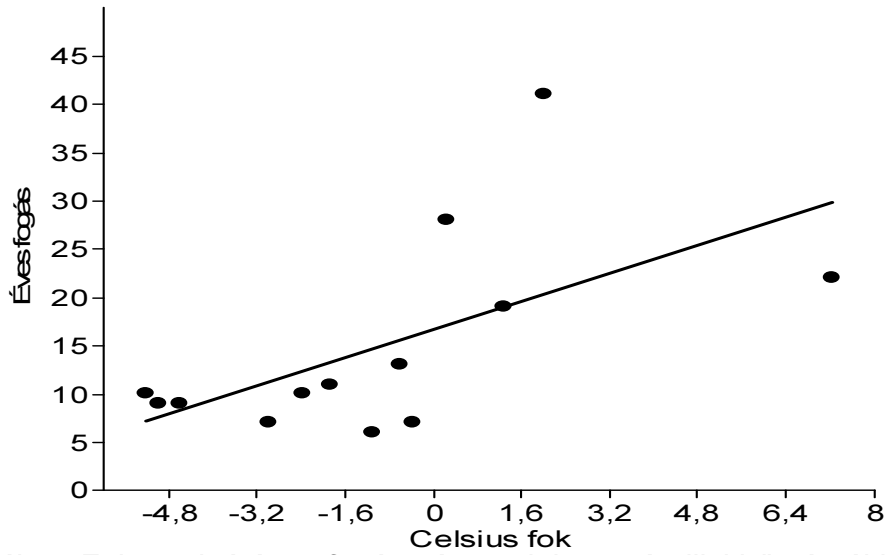
1. ábra. Vörösbegy éves fogása és a minimum árpilisi hőmérséklet kapcsolata
 $r=0,55$, $p=0,048$

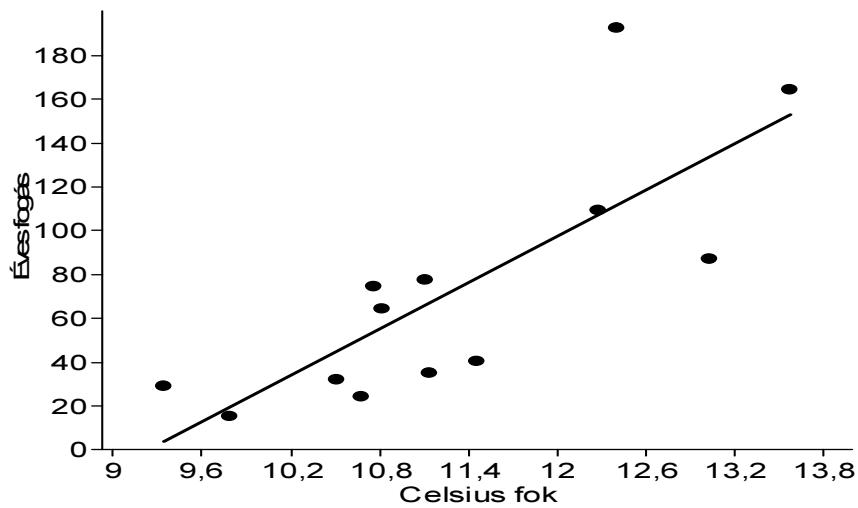
2. ábra. Vörösbegy éves fogása és a maximum júliusi hőmérséklet kapcsolata,
 $r=-0,57$, $p=0,043$

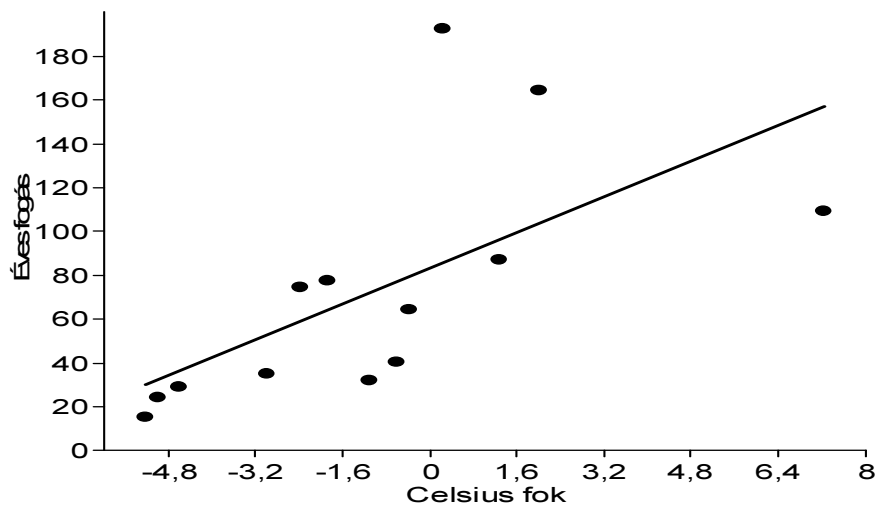
1. ábra. Fekete rigó éves fogása és az árpilisi hőmérséklet átlag kapcsolata,
 $r=0,83$, $p=0,0004$

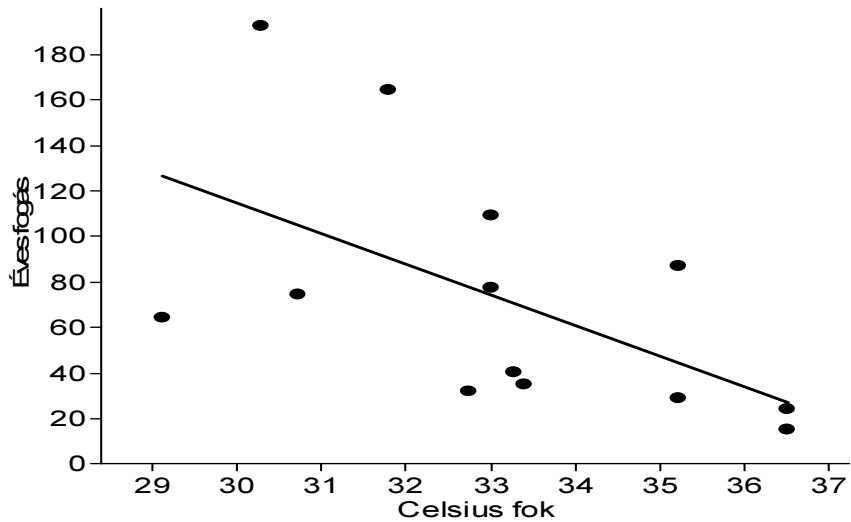
2. ábra. Fekete rigó éves fogása és a minimum árpilisi hőmérséklet kapcsolata
 $r=0,60$, $p=0,031$

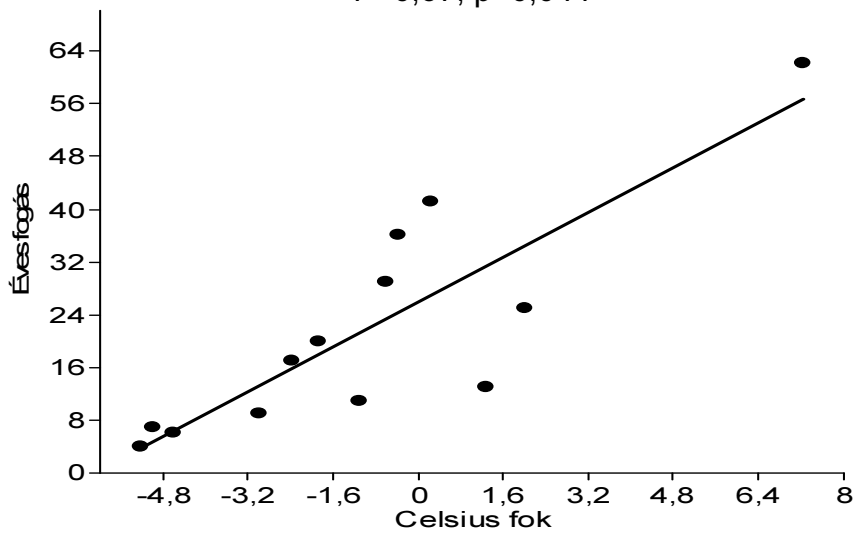
3. ábra. Barátposzta éves fogása és az árpilisi hőmérséklet átlag kapcsolata,
 $r=0,79$, $p=0,001$

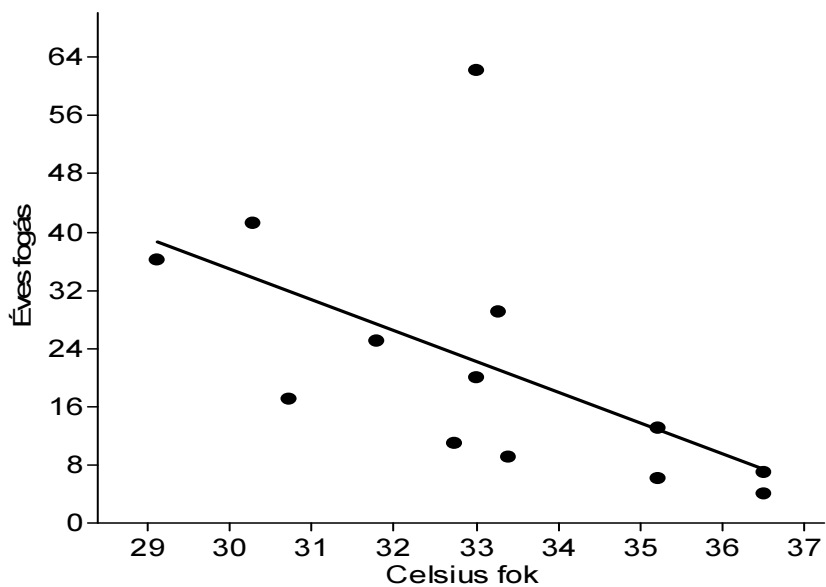
4. ábra. Barátposzta éves fogása és a minimum árpilisi hőmérséklet kapcsolata,
 $r=0,63$, $p=0,021$

5. ábra. Barátposzáta éves fogása és a maximum júliusi hőmérséklet kapcsolata
 $r=-0,57$, $p=0,044$

6. ábra. Csilpcsalpfüzike éves fogása és a minimum árpilisi hőmérséklet kapcsolata, $r=0,84$, $p=0,0002$

7. ábra. Csilpcsalpfüzike éves fogása és a maximum júliusi hőmérséklet kapcsolata, $r=-0,57$, $p=0,044$

Színes gyűrűs jelölések és megkerülések Vas megyében

Harsányi Krisztián

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság

9730 Kőszeg, Aradi vértanúk parkja, e-mail: harsanyi.krisztian.onpi@gmail.com

K. Harsányi: Colour ringing of birds in Vas County

The author presents the results of the colour ringing of birds in Vas County. 72 specimens of 4 species were ringed by colour rings until September 2015 in Vas County.

A hagyományos gyűrűzés mellett egyre nagyobb jelentőséggel bírnak a madarak visszafogását nem igénylő, nagyobb távolságról történő egyedei azonosítást lehetővé tevő jelölési módszerek. A következő írás a regisztrált, egyedi kódot vagy színekombinációt tartalmazó színes gyűrűk (beleértve a nyakgyűrűk) alkalmazását kívánja bemutatni a számok nyelvén, különös tekintettel a Vas megyei jelölésekre és megkerülésekre. A vasi adatok a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Madárgyűrűzési Központjának adatbázisából származnak, lekérdezésük időpontja: 2015. szeptember 1.

Az első színes gyűrűs jelölést 1993. május 1-jén végezték Magyarországon, Molnár Balázs két bütykös hattyút (*Cygnus olor*) látott el nyakgyűrűvel Fertőrákoson. Az efféle módon megjelölt madarak száma évről évre nőtt, de még 2006-ban is ezer alatt maradt (fajok száma: 14). Az áttörés 2009-ben következett be, ebben az évben kétezer fölé emelkedett a színes jelöléssel ellátott példányok mennyisége (fajok száma: 23). 2012 és 2014 között már minden évben hétezer felett alakult az így jelölt egyedek száma (fajok száma: több mint 30). 2014-ben 39 faj 7193 képviselője (a leggyakoribbak: 1134 szalakóta *Coracias garrulus*, 1068 kék vércse *Falco vespertinus*, 1054 fehér gólya *Ciconia ciconia*, 833 dankasirály *Larus ridibundus*, 369 nagy kócsag *Egretta alba*) lett hasonló módon megjelölve (ebből a nyakgyűrűk száma 89). 2014 végéig összesen 52 faj 46832 példánya kapott színes jelölést Magyarországon (MME 2015). 2015 szeptemberéig 4 faj 72 egyedének Vas megyei színes jelöléséről tudunk.

A módszer első vasi alkalmazása Váczi Miklós nevéhez fűződik, aki 2007. május 30-án egy rétisas (*Haliaeetus albicilla*) fiókat látott el ilyen jelöléssel Magyarszombatfán. 2007-ben 1, 2011-ben 6, 2012-ben 17, 2013-ban 18, 2014-ben 9, 2015.09.01-ig 21 példány kapott színes gyűrűt, ebből 1 rétisas 28 bütykös hattyú, 38 fehér gólya és 5 billegetőcankó (*Actitis hypoleucos*) volt (ez utóbbiakat színekombinációs gyűrűvel jelölték a csákánydoroszlói Rába-parton 2013 nyarán). A bütykös hattyúk közül 3 példány színes gyűrűs jelölésekor már rendelkezett

ornitológiai fémgyűrűvel (mind külföldön - BY, PL, SK - jelölt madár). A fehér gólyák kivétel nélkül a Chernel-kerti repatriálásukkor kapták a színes gyűrűt (efféle jelölésük 2013 júniusától folyik).

A Vasban megjelölt madarak közül 21 bütykös hattyú 191, 4 fehér gólya 7 alkalommal került meg később. A legtöbbször azonosított madár egy szombathelyi Csónakázó-tavon megjelölt bütykös hattyú (jelölése: 72TK), amelyet 2011 és 2014 februárja között 42 alkalommal észleltek (Szombathely, Keszthely, Podersdorf am See). A gyűrűzés és az utolsó megfigyelés között eltelt idő tekintetében is ez a példány a rekorder 1105 nappal. A legnagyobb utat egy Chernel-kertben kikelt elsőéves fehér gólya tette meg, amely 2015 nyarán 18 nap alatt jutott el Kőszegről a légvonalban 519 km-re fekvő németországi Schmölen-ig. 12 bütykös hattyú (PL, CZ, AU, SL, SK) és 2 fehér gólya (AU, DE) került meg külföldön.

A feldolgozott időszakban 7 faj 51 színes jelölést viselő egyede került szem elé Vas megye területén összesen 229 alkalommal. Az első példányt 1993. december 12-én Varga László észlelte, Szombathelyen olvasott le egy lengyel gyűrűs bütykös hattyút. Ezzel a madárral együtt 33 bütykös hattyút, 9 fehér gólyát, 4 dankasirályt, 2 viharsirályt és 1-1 nagy kócsagot, nagy liliket (*Anas albifrons*) és sárgalábú sirályt (*L. michahellis*) figyeltek meg a terepmadarászok. Az 51 egyedből 20 volt külföldi gyűrűs: 11 bütykös hattyú (PL, I, BY, HR, SK, SL), 4 fehér gólya (DE), 3 dankasirály (DE, HR, PL) és 1-1 sárgalábú sirály 1 (PL) és viharsirály (*L. canus*) 1 (DE). 1993-ban, 1998-ban és 2006-ban 1-1, 2010-ben 4, 2011-ben 24, 2012-ben 48, 2013-ban 106, 2014-ben 37, 2015.09.01-ig 7 megfigyelés történt. Ezek túlnyomó többsége bütykös hattyú leolvasás volt (198), fehér gólyát 11, dankasirályt 10, viharsirályt 7, nagy kócsagot, nagy liliket és sárgalábú sirályt 1-1 alkalommal sikerült azonosítani.

A Vasban jelölt madarak közül 22 került elő a megyében (20 bütykös hattyú és 2 fehér gólya) összesen 135 alkalommal (133-szor bütykös hattyú, kétszer fehér gólya). A leghosszabb utat a jelölés helyétől Vas megyéig egy dankasirály tette meg, amelyet 2013 februárjában gyűrűztek Hamburgban, áprilisban Lengyelországban figyelték meg, 2014 februárjában a szombathelyi Csónakázó-tónál (844 km), majd pár nap múlva Balatonfüreden mutatkozott. A jelölés és a vasi megfigyelés között eltelt idő tekintetében egy 2007 júliusában Észak-Olaszországban (Staranzano) jelölt bütykös hattyú a csúcstartó, amelyet lengyelországi, ausztriai, szlovákiai és csehországi észleléseit követően 2013 áprilisában (2084 nap) a kőszegi Abért-tónál láttak. A 2013 októberében a gersekaráti horgásztavon megfigyelt nagy kócsagot négy hónappal

korábban fiókaként jelölték a ceglédi Nagy-széken. A 2014 januárjában a celldömölki Alsóság közelében elterülő szántón azonosított nagy lilik 2013 novemberében kapta jelölését (elsőévesként) a fülöpszállási Zabhalmi-széken (további megfigyelései: 2013. december - Dunatetőtlen, 2014. december - Hortobágy, majd Karcag).

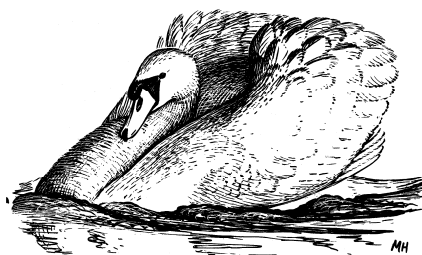
2014. szeptember 1. és 2015. szeptember 1. között a következő regisztrált színes gyűrűs jelölések és lezárt megkerülések történtek Vas megyében. 2014 novemberében szlovén gyűrűs hattyút figyeltek meg a szombathelyi Csónakázó-tavon. 2015 januárjában szlovák gyűrűs hattyú pihent itt, illetve 5 bütykös hattyú kapott színes jelölést ugyanezen a vízen (ezek közül egy példányt májusban, majd augusztusban a kőszegi Abért-tavon láttak). Februárban a korábban szintén a szombathelyi Csónakázó-tavon gyűrűzött (2012. december) bütykös hattyút figyeltek meg Krakkó közelében (Laczany). Március végétől április közepéig Lengyelország középső részén (Rozdzaly) tartózkodott egy a kőszegi Abért-tavon gyűrűzött (2012. december) bütykös hattyú. Áprilisban, alig egy hónappal azután, hogy elhagyta a kőszegi Madárvédelmi Mintatelepet, egy a repatriálásakor megjelölt másodéves fehér gólyát ért áramütés Lukácsháza határában.

Májustól augusztus végéig 16 fehér gólya kapott színes jelölést a Chernel-kertben. Június végétől július közepéig többször is szem elé került Fertőújlak, illetve az ausztriai Apetlon környékén egy májusban, a Chernel-kertből repatriált fehér gólya. Júliusban Nick közelében sikerült leolvasni egy másodéves német gyűrűs fehér gólyát, amelyet fiókaként gyűrűztek Göggingen-ben. Ugyanebben a hónapban azonosították a már korábban rekorderként említett fehér gólyát Schmölen mellett. Augusztusban egy lengyel gyűrűs öreg sárgalábú sirály került meg Csepregen.

Külön köszönet illeti Karcza Zsoltot a gyűrűzési és megkerülési adatok összegyűjtésében nyújtott segítségéért, és Szinai Pétert a vasi vonatkozású adatainak megosztásáért!

Irodalom

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Madárgyűrűzési Központ (2015): A Madárgyűrűzési Központ 2014. évi beszámolója. 2015.03.30.

Bütykös hattyú (*Cygnus olor*)

Jeladós parlagi sasok (*Aquila heliaca*) Vas megyében

Harsányi Krisztián¹ - Prommer Mátyás² - Horváth Márton³

1. Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9730 Kőszeg, Aradi vértanúk parkja, e-mail: harsanyi.krisztian.onpi@gmail.com

2. Herman Ottó Intézet
1223 Budapest, Park u. 2., e-mail: prommer.matyas@mme.hu

3. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
1121 Budapest, Költő u. 21., e-mail: horvath.marton@mme.hu

K. Harsányi:

The authors present the Vas County movements of 7 Asian Imperial Eagle (*Aquila heliaca*) individuals caught and satellite-tagged within the Hungary.

A parlagi sas (*Aquila heliaca*) a XIX. század végén még fészkel a Kőszegi-hegységben (CHERNEL 1898), mára rendkívül ritka átvonulóvá vált megyénkben. A XX. században egy (1906.03.30. Döröske – GYURÁ CZ ET. AL. 2010), az ezredforduló óta négy (2013.01.25. Simaság, 2013.04.24. Kőszeg, 2015.08.10. Csepreg, 2015.08.24. Csénye – WWW.BIRDING.HU) előfordulási adata ismert Vasban.

Számottevően árnyalhatja a faj regionális előfordulásáról alkotott képet a madarak nyomon követésére használt legújabb technikai eszközök segítségével kapott adatok kielemezése. Magyarországon 2011-től napjainkig 37 parlagi sas egyedre került műholdas jeladó az Európai Unió által társfinanszírozott „HELICON – A parlagi sas védelme Magyarországon (LIFE10NAT/HU/019)” projekt, illetve az Európai Állatkertek és Akváriumok Szövetsége (EAZA) „Carnivore” kampányának segítségével (WWW.SATELLITETRACKING.EU). A madarak közül 2011. június 30. és 2015. június 30. között hét példány (a jelölt madarak 19%-a) fordult meg Vas megyében. A hajnaltól estig fél óránként jelet adó készülékek összesen 144 pontot helyeztek el a megye térképén.

Az első jelet *Panni*, a kalandos életű (hevesi fészekből fiókakorban kilopott, majd járszági fészekbe visszahelyezett és onnan kirepült) három éves tojó adta 2013.03.16-án délelőtt (9:00), Kissomlyó térségéből. Több adat nem érkezett a madárról, az csak egy szűk óra erejéig merészkedett megyénk területére.

Annál jobban kedvelte a vasi lankákat a *Csörgey* névre keresztelt példány, amely első látogatását követően két alkalommal is visszatért. Első ízben (2013.09.10.) elsőéves korában Kőszegnél lépett be (14:00), majd Cák érintésével egy velemi, déli fekvésű, 90 éves széldöntött bükkösben időzött 700 méteres tengerszint feletti magasságban 15 órától másnap reggel 5 óráig. Ezt követően Kőszegszerdahely,

Perenye (egy órát mezőgazdasági táblákon töltött), Bucsu, Felsőcsatár (másfél órát egy almásban időzött), Szombathely, Vasvár, Sorokpolány, megint Szombathely és Pusztacsó érintésével Cáknaál hagyta el a megye légtérét (12:30). Másnap (2013.09.12.) 11:00 és 13:30 között megjárta Jákfát, Sárvárt, Rumot, Magyarszecsődöt és Szentgotthárdot. Harmadnap újra megjelent, ezúttal Felsőszölnök felett tett egy kört (9:00). Második alkalommal (2013.12.11.) Pápocnál tűnt fel (11:00). Harmadszor (2014.03.13.) Csipkerek, majd Gérce érintésével érkezett meg a kemenesmagasi lápot övező mezőgazdasági táblákhoz, ahol 15 órától másnap 9:30-ig tartózkodott (március 14-én Szergény közigazgatási területén).

A *Chernel* elnevezésű madár szintén háromszor járt megyénkben. Első alkalommal (2013.09.23.) elsőéves korában Répcelakon át (13:30) közelítette meg Csánigot, ahol egy Répce menti kaszálóréten töltött 15 órát. Ez idő alatt mintegy fél hektáron mozgott, a folyót övező fákról és a rétről is adott jeleket. Másodszer (2014.04.22.) Karakót (12:30), Sitkét, Jákfát és Nemesládonyt érintve repült át a megye felett. Harmadízben (2014.06.08.) Kemenesmagasi (8:30), Csönge, Vámoscsalád útvonalon haladt.

A *Petényi* nevű másodéves példány két vasi kóborlása közül első alkalommal (2014.02.17.) Bérbaltavárnál lépett a megye területére (14:30), ahol másnap 10 óráig egy idős tölgyekkel tűzdelt, 85 éves, gyertyán dominálta erdőállományban és környezetében tartózkodott. Majd Mikosszéplak, Káld és Ostffyasszonyfa érintésével érkezett meg a kenyeri reptérre, ahol a következő 44 és fél órát töltötte. Leginkább a mintegy 200 hektáros gyepterület középső részén időzött, a gyepről és az erdőszélről is adott jeleket. Második útján először (2014.03.11.) Boba (13:30) és Celldömölk felett repült át, majd másnap Vönöcknél (9:30) jelent meg.

Schenk, a mérgezésből felépült és 2013-ban jeladóval szabadon engedett négyéves parlagi sas tojó (2015.03.18.) Nemeskeresztúr (15:00) térségéből adott jelet, majd másnap Kemenesmagasi határában (9:30) töltött bő fél órát. A *Jákó* elnevezésű másodéves példány (2015.03.28.) Tompaládony (13:00), majd Vásárosmiske közelében repült át. A *Telek* nevű másodéves hím madár először (2015.06.22.) Vámoscsaládot (11:30), Bót és Köszeget érintette, majd néhány nap múlva (2015.06.25.) a Magyarszecsőd (12:00), Táplánszentkereszt, Vasszilvágy, Bük útvonalon haladt végig.

A fenti adatok nem teszik lehetővé messzemenő következtetések levonását, ugyanakkor kirajzolódni látszanak olyan területek, amelyek a megyénkben kóborló parlagi sasok számára megfelelő pihenő- és táplálkozóhelyül szolgálhatnak.

Irodalom

Gyurácz J., Lukács Z., Vörös N. 2010. Vas megye madarainak névjegyzéke. Cinege 15: 43–102.

Chernel I. 1898. Vasvármegye állatvilága. Madarak. In: Sziklay J. & Borovszky S. (szerk.) Magyarország vármegyéi és városai. Vasvármegye. Apollo Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest: 486–492.

Harkályfajok hosszú távú monitorozásának kezdeti lépései az Őrségi Nemzeti Parkban

Szentirmai István – Faragó Ádám – Havas Márta – Szekeres Zsófia – Tóth Mihály

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
9941 Őriszentpéter, siskaszer 26/A, e-mail: i.szentirmai@gmail.com

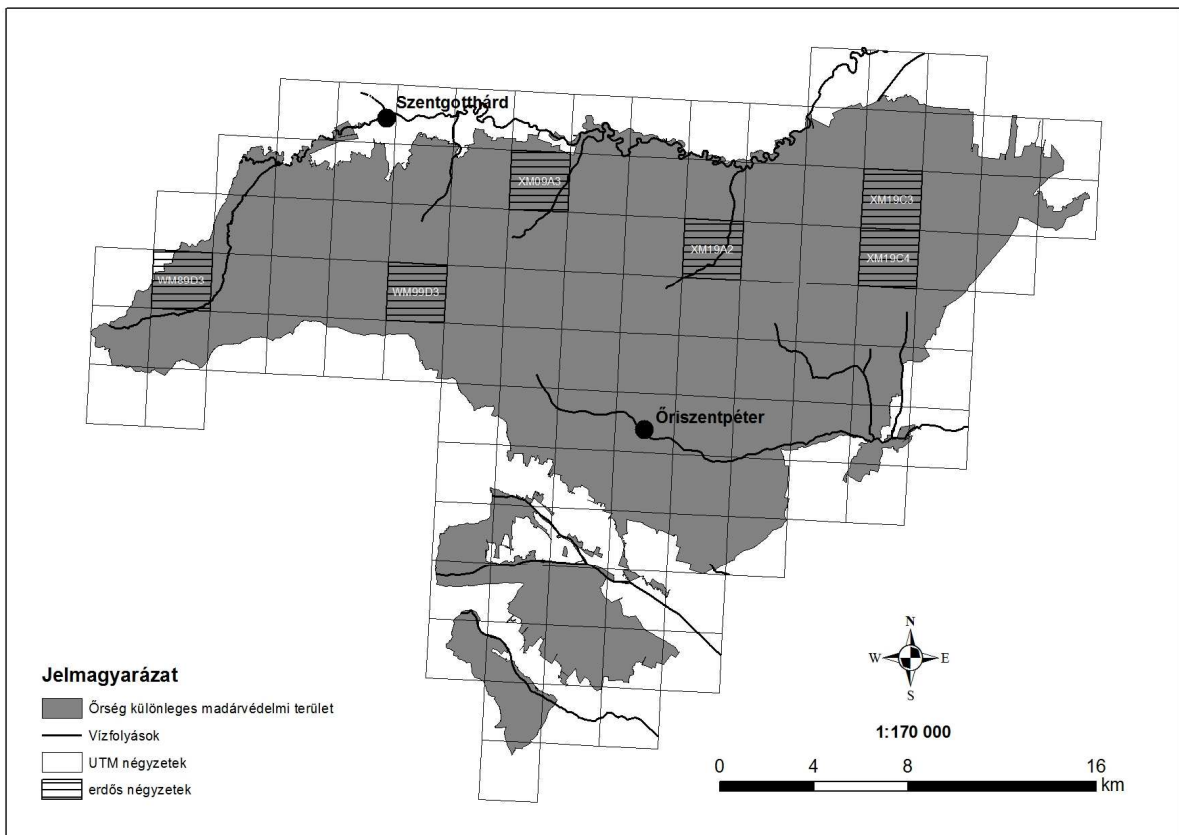
I. Szentirmai, Á. Faragó, M. Havas, Z. Szekeres, M. Tóth: Pilot study for the long term monitoring of woodpecker species in Őrség National Park, Hungary

Woodpecker species are important due to both their protected conservation status and to their role in the ecosystem. They are declining in Europe and are very sensitive to forest management, consequently it is important to monitor the changes in their populations. The first survey of a long term monitoring programme was carried out in the Őrség Special Protection Area (SPA) in 2015. The survey was conducted in six 2.5 km x 2.5 km UTM quadrates, which represented the main forest habitats of the entire SPA. Based on our results we estimated the total population size for the SPA: *Dendrocopos major*: 429-526 pairs, *D. medius*: 66-71 pairs, *D. minor*: 56-66 pairs, *Dryocopus martius*: 51-77 pairs, *Picus viridis*: 31-41 pairs, *P. canus*: 15-20. Most of our population density estimates are far below the values in the literature, which can either be attributed to lower than average habitat quality in our study area, or different survey methods (e.g. song playback).

Az Őrségi Nemzeti Parkban a Magyarországon költő harkályok mindegyik faja előfordul, a fehérhátú fakopáncsot (*Dendrocopos leucotos*) leszámítva (VIG 2000). A harkályok több szempontból is kiemelt figyelmet élveznek a nemzeti parkban. Egyrészt minden fajuk védett, emellett a közép fakopáncs (*Dendrocopos medius*), a balkáni fakopáncs (*Dendrocopos syriacus*), a fekete harkály (*Dryocopus martius*) és a hamvas küllő (*Picus canus*) az Őrség Különleges Madárvédelmi Terület jelölő fajai közé tartoznak. Ez utóbbi magával vonja azt is, hogy ezen fajok állományát meg kell őrizni, sőt lehetőleg javítani kell a természetvédelmi helyzetét. Másrészt a harkályok rendkívül fontos szerepet töltenek be az ökoszisztémában, mivel tevékenységükkel fészkelőhelyet biztosítanak számos más odúlakó fajnak is. Ilyen odúlakó madarak

például a kék galamb (*Columba oenas*) és az örvös légykapó (*Ficedula albicollis*) is, amelyek szintén jelölőfajok a területen.

A harkályfajok nagy többségükben erdei élőhelyekhez kötődnek, bár az Órségi Nemzeti Parkban előforduló fajok egyike sem ragaszkodik feltétlenül a nagy kiterjedésű és zárt, egybefüggő erdőségekhez. A nagy fakopáncs, a hamvas küllő és a zöld küllő is rendszeresen megfigyelhető idősebb gyümölcsösökben, de szinte bármelyik harkályfajjal találkozhatunk a patakokat kísérő keskeny ligeterdőkben is. Bár az erdők típusát tekintve a harkályok nem válogatósak, egy dologra feltétlenül szükségük van, ezek pedig az idős, vagy odvasodó fák. Mivel táplálékukat jelentős részben az idős fák kérge alatt vagy belsejében élő rovarlárvák jelentik, élőhelyválasztásuk egyik legmeghatározóbb szempontja az alkalmas fák jelenléte. Fészkelőüregeik elkészítéséhez szintén az odvasodó fák a legalkalmasabbak. Éppen az idős erdőkhez való kötődésük az oka annak, hogy az utóbbi évtizedekben Európa szerte csökkenő tendenciát mutatnak állományaik. A rövid vágásfordulóval végezett erdőgazdálkodás következtében rendkívül alacsony az igazán idős erdők, és egyáltalán faegyedek aránya. Szintén a múltban elterjedt, végtelenül sematikus

1. ábra. Mintavételi négyzetek elhelyezkedése az Órség Különleges Madárvédelmi Területen

és leegyszerűsített gazdálkodási gyakorlat vezetett oda, hogy a mai középkorú és idős erdőkben rendkívül alacsony arányban találhatóak meg azok a rövidebb életű lágylombos fafajok, mint pl. a rezgőnyár, a kecskefűz és a bibircses nyír, amelyek már egy középkorú erdőben is megfelelő táplálkozó- és fészkelőhelyet biztosítanak a harkályoknak. Bár az erdőgazdálkodás szemlélete a legutóbbi évtizedben sokat alakult, a harkályok még most is veszélyeztetettek speciális élőhely-igényük miatt.

Éppen veszélyeztetettségük, valamint az erdőgazdálkodás módját jól jelző mivoltuk miatt választottuk a harkályokat az egyik monitorozó programunk alanyaiul. A 2015-ben megkezdett programnak két fő célja van. Az egyik, hogy alkalmas adatokat szolgáltatson a harkályfajok állomány nagyságának megbecsléséhez. A másik, hogy lehetőséget biztosítson az állományok változásainak hosszú távú nyomonkövetésére. Olyan programot szerettünk volna indítani, amely az összes itt fészkelő harkályfaj állományának vizsgálatára alkalmas, viszonylag kevés időráfordítással elvégezhető, ugyanakkor megbízható adatokat szolgáltat.

A felmérésekhez az Őrségre reprezentatív mintavételi területeket választottunk ki. Ez hat db 2,5 km x 2,5 km-es UTM négyzetet jelentett, amelyek összesített területe a teljes madárvédelmi terület fás élőhelyekkel borított részének 12,7%-át tette ki (1. ábra). A négyzetek túlnyomórészt erdővel borítottak voltak, valamint bennük a főbb erdőtípusok (pl. fenyvesek, tölgyesek, bükkösök) aránya nagyjából megegyezett a teljes madárvédelmi területen belüli arányukkal (KIRÁLY ÉS MTSAI 2011). Ennek köszönhetően a felmérési adatok alkalmasak a teljes állományok becslésére is egy egyszerű extrapoláció révén. A felméréseket a harkályok költési időszakának legaktívabb időszakában, a territóriumfoglalás, párválasztás, tojásrakás időszakában végeztük el, március 7. és április 22. között. Ilyenkor a legmagasabb a harkályok észlelési valószínűsége, gyakran dobolnak, hallatják hívóhangjukat és kergetik is egymást. A felmérések során hangvisszajátszást nem használtunk, hogy ne befolyásolja a madarak megfigyelési helyét. A felmérést minden egyes négyzetben három alkalommal végeztük el. Minden felmérés során egy előre meghatározott útvonalon bejártuk a területet, olyan módon, hogy az alkalmas élőhelyek (legalább középkorú, lombos fafajokat is tartalmazó) legnagyobb részét érintsük. A minél teljesebb lefedettség érdekében bejárásonként más-más útvonalat választottunk. A bejárások során minden látott vagy hallott egyed pozícióját GPS segítségével rögzítettük, valamint feljegyeztük fajtát, nemét és viselkedését is, amennyiben ez meghatározható volt. Igyekeztünk egy egyedet csak egy alkalommal felvételezni, tehát

nyomon követtük merre repül el a megfigyelés helyétől, és ha újra megtaláltuk, már nem rögzítettük a megfigyelési helyét. Ennek ellenére a többszöri felvételezések nem zárhatóak ki teljes mértékben. A felméréseket a szerzők végezték.

Az adatok feldolgozására térinformatikai módszereket használtunk, melynek során a megfigyelési pontokat térképen jelenítettük meg. Annak megállapítására, hogy mely megfigyelési pontok tekinthetők eltérő párhoz vagy territóriumhoz tartozónak, a vizsgálat fajokra jellemző átlagos territóriumméreteket és azok egymástól való átlagos távolságát használtuk irodalmi adatok alapján (1. táblázat). A táblázatból jól látható, hogy az élőhely sajátosságaitól függően a territóriumok mérete egy fajon belül is nagy változatosságot mutat. Éppen emiatt mind a hat UTM négyzet esetében egy minimum és egy maximum értéket állapítottunk meg, az előbbit a szakirodalomban található territóriumméret alsó határa, míg az utóbbit a felső határa alapján. Az összes felmért négyzet becsült állomány nagyságai alapján extrapolációval következtettünk a teljes madárvédelmi terület állomány nagyságára. Mivel a felmért négyzetek a teljes madárvédelmi területen belül a harkályok számára potenciálisan alkalmas élőhelyek 12,7%-át tartalmazták, így feltételeztük, hogy a teljes harkálypopulációnak is éppen ekkora hányada található bennük.

1. táblázat. A felmért harkályfajok territóriumméretei és a territóriumok egymástól való távolsága PERRINS ÉS CRAMP (1998) alapján.

Faj	Territóriumméret (ha)	Territóriumok távolsága (m)
<i>Dendrocopos major</i>	4-60	50-150
<i>Dendrocopos medius</i>	3-25	50-200
<i>Dendrocopos minor</i>	20-100	100-300
<i>Dryocopus martius</i>	300-400	650-1000
<i>Picus viridis</i>	250-800	500-1000
<i>Picus canus</i>	100-500	500-1000

A felmérési adatok alapján becsült állomány nagyságok a 2. táblázatban láthatóak. A balkáni fakopáncs (*Dendrocopos syriacus*) egyáltalán nem került elő a felmérés során, sőt az elmúlt tíz évből is csak egyetlen adata van a nemzeti parkból. A legtöbb faj esetében alacsonyabb fészkelési sűrűségeket találtunk, mint a korábbi vizsgálatok. A nagy fakopáncs esetében talált állománysűrűség lényegesen alacsonyabb, mint a külföldi szakirodalomban található adatok (PERRINS ÉS CRAMP,

1998), valamint nagyjából az egy tizede a hazánkban máshol felmért állományokénak (TÖRÖK, 1998). A közép fakopáncs és a kis fakopáncs esetében a becsült állománysűrűség szintén 1-2 nagyságrenddel alatta van az irodalomban található (PERRINS ÉS CRAMP 1998, TÖRÖK 1998). A fekete harkály állománysűrűségét hasonlóra becsültük, mint ahogy azt a nemzetközi szakirodalomban található adatok mutatják (PERRINS ÉS CRAMP 1998). A zöld küllő állománysűrűsége kevesebb, mint a fele, a hamvas küllőé pedig valamivel alatta van a szakirodalomban található (PERRINS ÉS CRAMP 1998).

Az Őrség különleges madárvédelmi terület adatlapjához képest szintén jelentős eltéréseket találtunk. A közép fakopáncs állományát több mint háromszor akkorára becsültük, mint az adatlapon szerepel. A fekete harkályét ezzel szemben kevesebb, mint fele akkorára, a hamvas küllőét pedig harmad akkorára becsültük, mint az adatlapon szereplő.

2. táblázat. A harkályok felmért állomány nagyságai és állománysűrűségei egy UTM négyzetre vetítve, illetve az Őrség különleges madárvédelmi területre becsült állomány nagyság

	Felmért állomány nagyság átlaga (pár)		Felmért állománysűrűség átlaga (pár/100 ha)		Becsült állomány nagyság az SPA területén	
	min.	max.	min.	max.	min.	max.
<i>Dendrocopos major</i>	14,00	17,17	2,24	2,75	429	526
<i>Dendrocopos medius</i>	2,17	2,33	0,35	0,37	66	71
<i>Dendrocopos minor</i>	1,83	2,17	0,29	0,35	56	66
<i>Dryocopus martius</i>	1,67	2,50	0,27	0,40	51	77
<i>Picus viridis</i>	1,00	1,33	0,16	0,21	31	41
<i>Picus canus</i>	0,50	0,67	0,08	0,11	15	20

A hamvas küllő élőhely-választásának vizsgálata során 2008-2009-ben 0,24 pár / 100 ha állománysűrűséget találtunk, amelynek szintén kevesebb mint felét becsültük a jelenlegi felmérésben. A különbség legnagyobb valószínűséggel a felmérési módszerek eltéréseiből adódhat. Míg a 2008-2009-es vizsgálatok során a hímek hangjának visszajátszását is alkalmaztuk, a jelenlegi felmérésben nem alkalmaztuk

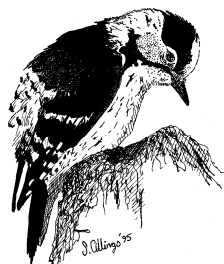
ezt a módszert. Feltételezhető tehát, hogy a rejtettebb életmódú, kevésbé gyakran hangot adó fajok állományait alulbecsültük.

Összességében a szakirodalomban szereplő állománysűrűségektől való eltéréseket több tényező is magyarázhatja. A különbségek egyrészt adódhatnak az élőhelyek minőségében található különbségekből. Tény, hogy az Őrségben viszonylag magas a telepített fenyvesek aránya (~30%), amelyek nem jelentenek megfelelő élőhelyet a harkályoknak és a legtöbb madárfajnak sem. Ennek a feltételezésnek a tisztázására azonban további vizsgálatok volnának szükségesek. A másik lehetséges magyarázat, - amely nem zárja ki az előzőt – hogy a felmérések módszere volt eltérő a korábban alkalmazottakétól. Bár ezt nehezen tudjuk ellenőrizni a szakirodalmi adatok alapját képező vizsgálatok módszerének ismerete nélkül, elfogadható magyarázatnak tűnik. Ezt a magyarázatot támasztja alá az is, hogy az állomány nagyságok leginkább a rejtőzködő életmódú fajok esetében voltak a szakirodalomban található értékek alatt (pl. közép fakopáncs, hamvas küllő).

A fentiekből leszűrhető az a tanulság, hogy az általunk alkalmazott felmérési módszer a rejtőzködőbb életmódú harkályfajok állományának felmérésére nem megfelelő, ezeket jelentős mértékben alulbecsli. A későbbiekben megfontolandó a hangvisszajátszás módszerének alkalmazása. Szintén ajánlatos lenne a tavaszi felmérések kiegészítése a költőodúk és a fiókák nyár eleji felmérésével. Ez utóbbi ellen egyedül annak rendkívüli időigényes volta szól.

Irodalom

- KIRÁLY G., KIRÁLY A., MESTERHÁZY A. 2011. Az Őrség kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület (HUON20018) élőhely-térképezése. Kutatási jelentés.
- PERRINS C., CRAMP S. 1998. The Complete Birds of the Western Palearctic on CD-ROM. Oxford University Press, Oxford.
- TÖRÖK J. 1998. Nagy fakopáncs. In: HARASZTHY L. (szerk.) Magyarország madarai. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- TÖRÖK J. 1998. Közép fakopáncs. In: HARASZTHY L. (szerk.) Magyarország madarai. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- TÖRÖK J. 1998. Kis fakopáncs. In: HARASZTHY L. (szerk.) Magyarország madarai. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- VIG K. 2000. Az Őrségi TK és kapcsolódó területek madárvilágának áttekintése (Aves). In: BARTHA D. (szerk.): A tervezett Őrség-Rába Nemzeti Parkot megalapozó botanikai-zoológiai kutatások VI. Kutatási jelentés, pp. 536-550.

Kis fakopáncs (*Dendrocopos minor*)

A fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos leucotos*) előfordulása a Kőszegi- hegységben

Kutschi Péter

Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság, Észak-vasi Területkezelési Osztály
9730 Kőszeg, Aradi vértanúk parkja, e-mail: kutschipeter@gmail.com

P. Kutschi: Occurrence of White-backed Woodpecker in the Kőszeg Hills

Based on last year's observations, it is concluded that the species is present year-round in the Bozsok area of the Kőszeg Hills.

Előzmények

A fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos leucotos ssp. leucotos*, BECHSTEIN 1802) a legnagyobb termetű európai fakopáncsfaj, amely Közép- Európában a holt faanyagban gazdag, büккеlegyes állományok élőhely-specialistája. Hazánkban az Északi-, és a Dunántúli-középhegységben, valamint a Zalai-dombság és a Kőszegi-hegység természetközeli állapotú erdőállományaiban él. Monogám, territoriális faj, amely viszonylag nagy otthonterületet használ.¹ Részben ezért, részben pedig félénk, rejtőzködő természete miatt, megfigyelése gyakran komoly kihívást jelent. Habár Chernel István már a XIX. század végén leírta a fehérhátú fakopáncs fészkelését a Kőszegi- hegységből², Dr. Németh Csaba pedig fiókáit vezető madárról számolt be az ezredfordulón^{3,4}, az elmúlt egy évben számos új adattal gazdagodtunk a faj élőhely-használatával kapcsolatban.

Megfigyelések, eredmények

Az állományszerkezeti jellemzők és a korábbról ismert nyomok alapján a Kőszegi- hegységben három olyan terület található, amely megfelelhet a faj igényeinek. Az bozsoki terület mintegy 350 hektár nagyságú és a hegység déli részén terül el, míg a Stájer- házak környéki és a hákori területek a hegység északnyugati részén találhatóak, kiterjedésük az előzőnél jóval csekélyebb. Alábbiakban az eddigi eredményeket területek alapján rendszereztem.

I. A bozsoki terület

2014. november 15. - Egy Bozsokhoz közeli erdőrészletben, egy félbetört és a fehérhátú fakopáncsra jellemzően lecsupasztított bükk még álló törzsén figyeltem meg egy tojó példányt. Az erdőrészlet gazdag holt faanyagban, és a vésések nagy száma miatt feltételezhető, hogy egy revír részét képezi. (*Kutschi P.*)

2015. február 9. - Kameracsapdát helyeztünk ki a területre, amely az egyik, egy hétnél nem régebben vésett fatörzset figyelte egy héten keresztül. A madárról nem sikerült felvételt készíteni. *(Harsányi K., Kutschi P.)*

2015. február 25. - Kóródi Blanka tájegységvezető jelezte, hogy Kőszeg közelében, a lakott területtől néhány száz méterre, egy teljesen lecsupaszított törzset talált. Másnap további tíz, egymástól távol eső helyszínen láttunk egyértelműen a fajra jellemző vésésnyomokat a hegység területén. *(Kóródi B., Kutschi P.)*

2015. március 4. - Az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai szinkronfelmérést végeztek a bozsoki területen, amely során rögzítették a fehérhátú fakopáncs által vésett faanyag jellemzőit. A felmérés során három példányt figyeltünk meg. A két hím és egy tojó kocsánytalan tölgyön és mézgas égeren kutató táplálék után. A területre újra kihelyeztük a kameracsapdát.

(Kóródi B., Dr. Németh Cs., Dr. Szentirmai I., Faragó Á., Harsányi K., Kutschi P.)

2015. március 14. - A korábban kihelyezett kameracsapda ezúttal sem rögzített madarat. *(Harsányi K.)*

2015. április 3. - Illés Péter 1 pld. tojó fehérhátú fakopáncsot figyelt meg egy bükk törzscsonkján és elsőként készített fényképet a faj kőszegi- hegységbeli előfordulásáról. Előtte nap egy hím is látott ugyanezen a területen. *(Illés P.)*

2015. április 5. - A területen egy tojó madarat figyeltem meg, amint egy bükk törzsén keresgélt. *(Kutschi P.)*

2015. április 7.- Egy tojóra lettünk figyelmesek, amint rövid időre egy hegyi juhar törzsére szállt. A madárról felvétel is készült. *(Dr. Markovics T., Kutschi P.)*

2015. április 11. - A területen hallottam a madár riasztó hangját. *(Kutschi P.)*

2015. április 18. - A bozsoki területen, egy vésett törzscsonk alól szilánkokat gyűjtöttem a faanyagban fejlődő rovarfajok, mint potenciális táplálékállatok azonosításához. A kirepülőnyílások egy része, nagy valószínűséggel fésűscsápú álszútól (*Ptilinus pectinicornis*) származott, de a pontosításhoz további vizsgálatok szükségesek. *(Németh Tamás entomológus határozása)*

2015. április 23. - Kóródi Blanka tájegységvezető 1 pld. hím és 1 pld. tojót látott a terület nyugati részén. *(Kóródi B.)*

2015. június 4. - Dr. Heincz Miklós egy hím figyelt meg, közel ahhoz, ahol korábban Illés Péter fotót készített egy tojóról. Ismét sikerült megörökíteni a madarat, amely érdeklődéssel fogadta a hanggal hívást is. *(Dr. Heincz M.)*

2015. augusztus 10. - Dr. Heincz Miklós a bozsoki területen egy átrepülő, majd attól északnyugatra egy lucfenyő törzsén landoló hímet figyelt meg. *(Dr. Heincz M.)*

2015. augusztus 21. - Egy félbetört és tőig lecsupasztított bükk csonkján valószínűleg fehérhátú fakopáncs háttollát találtam meg. *(Illés P. határozása, Kutschi P.)*

2015. október 8. - A területre kiérve szinte azonnal riasztott egy hím, amelyet rövid ideig (~2 perc) sikerült is megfigyelnem, miután átszállt egy közeli törzsre. A területről, későbbi vizsgálatok céljából egy teljesen lecsupasztított törzsdarabot gyűjtöttem. *(Kutschi P.)*

2015. október 31. - A területen fehérhátú fakopáncsok tulajdonítható halk és rövid koppanásokat, neszeket hallottam. Irányukból arra következtettem, hogy legalább két madártól származhattak. Ettől nyugati irányban, mintegy 200 méterre egy frissen vésett fekvő törzsdarabot találtam. A vésett felület még fehér és porózus volt, a szilánkokat pedig nem fedték be a hulló levelek. Az erdőrészletbe vezető út mentén hanggal próbáltam hívni a madarat, de ez csak egy nagy fakopáncs (*Dendrocopos major*) érdeklődését keltette fel. *(Kutschi P.)*

II. Stájer- házak

2014. október 14. - A felső- tervút mentén, a Stájer- házaktól közel 600 méterre, egy tojó példányra lettünk figyelmesek, amint közvetlenül az út mentén fekvő lucfenyő rönkön keresgélt. *(Kutschi P., Németh S.)*

2015. április 11. - A határ magyar oldalán tizenöt, fehérhátú fakopáncs által vésett törzset találtam, amelyből kettőn friss volt a nyom. A határ túlsó oldalán hat, egymáshoz közel álló mézgás égeren észleltem vésést. *(Kutschi P.)*

III. Hámor

2015. március 7. - Közel az osztrák határhoz, három, feltehetőleg frissen vésett törzset találtam, amelyből kettő gyertyán volt, egy pedig bibircses nyír. *(Kutschi P.)*

2015. október 7. - Kóródi Blanka tájegységvezető fehérhátú fakopáncs által vésett törzset talált a hámori területtől mintegy 1,5 km-re, északkeleti irányban. *(Kóródi B.)*

Összegzés

Az elmúlt egy év megfigyelései alapján megállapítható, hogy a faj egész évben jelen van a bozsoki területen. A tények, hogy a költési és fiókanevelési időszakban¹ tojó és hím példányt is sikerült megfigyelni, valamint, hogy a területen található odúkészítésre alkalmasnak vélt fatörzsek, valószínűsítik, hogy a fehérhátú fakopáncsot továbbra is a Kőszegi-hegységben költő fajként tarthatjuk számon. Ennek bizonyításához azonban a fiatal madarak felkutatása, illetve a revír(ek) pontosabb

behatárolása továbbra is feladat maradt. Ezen az élőhelyen különösen fontos a holt faanyag mennyiségének fenntartása és a minél kevesebb zavarás.

A faj élőhely-használatának megítéléséhez a Kőszegi-hegység más területein (Stájer-házak, Hámor), valamint táplálékállatainak azonosításához szintén további vizsgálatok szükségesek, melyek során, - reménység szerint, egyre többet tudunk majd meg erről a rejtett életmódú, fokozottan védett madárfajról.

Köszönet minden megfigyelőnek az értékes adatokért.

Irodalom

¹ HARASZTHY L. 2014. Natura 2000 Fajok és Élőhelyek Magyarországon. 641-644.

² CHERNELHÁZI CHERNEL I. 1899. Magyarország madarai különös tekintettel gazdasági jelentőségökre. 96. NEM

³ NÉMETH CS. 2000. Adatok a Kőszegi- hegység és Kőszeg- hegyalja madártani viszonyainak ismeretéhez. Cinege 1995-2000 évf.

⁴ GYURÁCS J., LUKÁCS Z, VÖRÖS N. 2010. Vas megye madarainak névjegyzéke. Cinege 15: 43–102.

Madarász eredmények a Marcal-medencéből

Aczél Gergely

9532 Külsővat, Raffel M. u.1., e-mail: gergely.aczal@gmail.com

G. Aczél: Ornithological results in the valley of Marcal

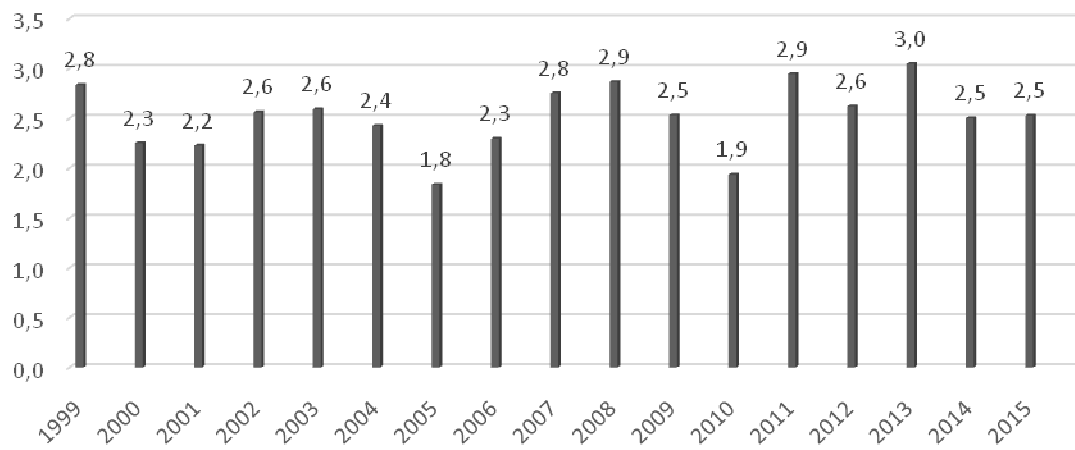
The author presents the results of three bird monitoring projects organized in the valley of Marcal: monitoring of Montagu's Harrier and White Stork breeding population and the bird ringing camp in Külsővat-Bánhalmapuszta. The first table shows the species and numbers of ringed birds.

A Veszprém és Vas megye határán fekvő Marcal-medence talán első bejárásra sokunkban nem keltene nagy reményeket, hogy érdekes madármegfigyelésekben lesz részünk. Mégis mindig tud olyan meghökkentő meglepetéssel szolgálni, amin még a területet jól ismerő madarászok is elcsodálkoznak. A 2015-ös év egy tipikus példája ennek. Ebben az évben is folytattuk a hamvas rétihéják, a fehér gólyák és augusztus végén a területen átvonuló énekesmadarak fészekfelmérését, megfigyelését.

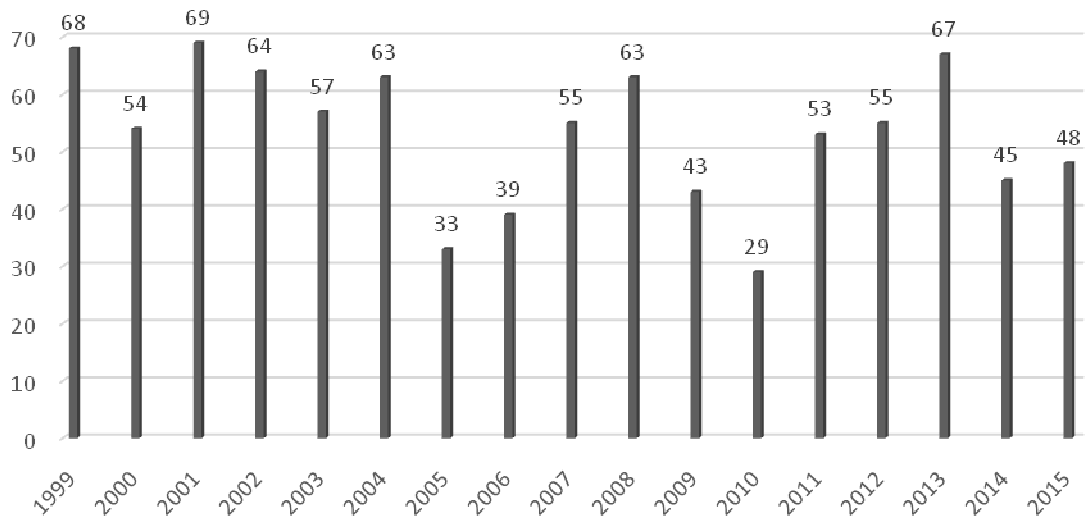
Hamvas rétihéja (*Circus pygargus*) felmérése

A már hagyományosnak számító hamvas rétihéja fészekfelmérő táborunkat ebben az évben is május végére terveztük, de a 23-tól 25-ig tartó kutatásunkat szinte teljesen elmosta az eső. A három napból csak másfél napot tudtunk dolgozni. Az idő rövidege miatt ezért csak azokra a területeket vizsgáltuk, amiken a korábbi években

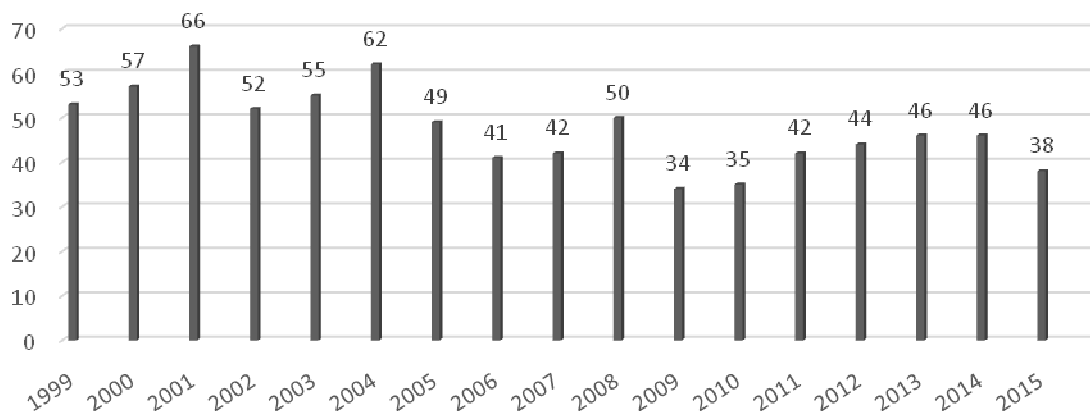
Gólyafészkek fiókszámának átlaga

Kirepült fiatal gólyák száma

Felnőtt gólyák egyedszáma

már volt költés és várható volt a faj újbóli megtelepedése. Munkánk során több mint öt párba bukkantunk, amik a területen mozogtak és láthatóan revírt foglaltak. Többen már a fészekanyagot is hordták, ennek ellenére a későbbi megfigyeléseink során már csak két pár fészkelését tudtuk nyomon követni. A megmaradt egyik fészeknél három fiatal repítettek ki sikeresen a szülők, míg a másik fészkelés sikerességéről nincsen adatunk. A meglepően sok pár eltűnésének az okát nem ismerjük, de Turny Zoltántól, a faj országos koordinátorától kapott tájékoztatás szerint az országos adatok is hasonló képet mutatnak. Az ismert fészkek koordinátáit elküldtük a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóságára, akik a fészkelés idejére felfüggesztették a területen folyó mezőgazdasági munkákat.

Fehér gólya (Ciconia ciconia) felmérés

A 17 éve tartó és 23 települést érintő gólyafelmérés során már szépen nyomon követhető a területen költő gólyák állományának alakulása. Sajnos az adatok továbbra sem mutatnak áttörő javulást és erősödést a gólyák egyedszámában, sőt az öreg gólyák egyedszámában ismételten csökkenés tapasztalható. Szerencsére valamivel jobban sikerült az idei fiókanevelés az előző évhez képest, de a 17 évnyi adatsorból így is a hatodik legrosszabb költési eredmény a mostani. 2015-ben 18 fészekből repültek ki sikeresen a fiókák, egy költés teljesen megghiúsult, 12 lakatlan fészket találtunk, és 17 üres fészektartó várja az esetleg fészkelő új párokat.

Madárgyűrűző tábor

2007-ben elkezdett többnapos madárgyűrűzéseink idén is folytatódtak a Marcal-medencében. A már hagyományosan augusztus huszadika környékére szervezett táborunk kilenc napig tartott Külsővat-Bánhalmapuszta határában. Idén áthelyeztük a tábort és a Marcal folyóhoz közelebb telepítettük, ahol több élőhely típus is található, így jóval diverzebb vegetációban vizsgálhattuk a vonuló madarakat. Sajnos az időjárás nem kedvezett túlzottan, így visszavetette a fogási sikerességünket. A táborépítés első napjaiban, mikor még egyáltalán nem, vagy csak alig álltak a hálók, illetve a táborzárás napján és azt követően volt tapasztalható egy markánsabb vonulási hullám, mikor rengeteg kis énekes mozgott a bokrokban. A tábor többi napjaiban egy markáns front haladt át az országon, ami sokszor lehetetlenné tette a munkánkat. Ennek következtében a több mint 200 méternyi madárfogó hálóval végül 45 fajta sikerült fognunk és 499 madárra került ornitológiai gyűrű, ami az előző évek eredményeitől elmarad. A fogási eredményeket az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat. Gyűrűzőtábor eredményei, 2015

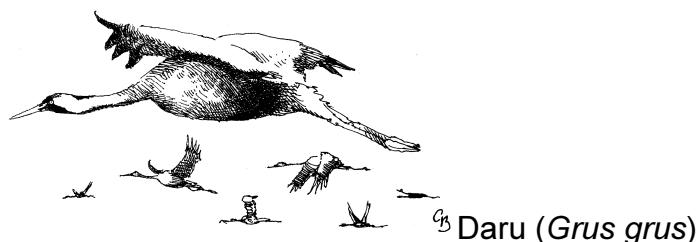
	Faj	Éves fogás
1	Barátcinege (<i>P. palustris</i>)	8
2	Barátposzáta (<i>S. atricapilla</i>)	163
3	Berki tücsökmadár (<i>L. fluviatilis</i>)	1
4	Citromsármány (<i>E. citrinella</i>)	23
5	Cserregő nádiposzáta (<i>A. scirpaceus</i>)	19
6	Csilpcsalpfüzike (<i>Ph. collybita</i>)	2
7	Csuszka (<i>S. europaea</i>)	2
8	Énekes nádiposzáta (<i>A. palustris</i>)	12
9	Énekes rigó (<i>T. philomelos</i>)	17
10	Erdei pityer (<i>A. trivialis</i>)	2
11	Fekete rigó (<i>T. merula</i>)	11
12	Foltos nádiposzáta (<i>A. schoenobaenus</i>)	8
13	Fülemüle (<i>L. megarhynchos</i>)	2
14	Füstifecske (<i>H. rustica</i>)	1
15	Gyurgyalag (<i>M. apiaster</i>)	6
16	Hamvas küllő (<i>P. canus</i>)	1
17	Hegyi fakúsz (<i>C. familiaris</i>)	1
18	Jégmadár (<i>A. atthis</i>)	1
19	Karvalyposzáta (<i>S. nisoria</i>)	5
20	Kék cinege (<i>P. caeruleus</i>)	17
21	Kékbegy (<i>L. svecica</i>)	1
22	Kerti geze (<i>H. icterina</i>)	1
23	Kerti poszáta (<i>S. borin</i>)	33
24	Kis fakopáncs (<i>D. minor</i>)	2
25	Kis poszáta (<i>S. curruca</i>)	6
26	Kormos légykapó (<i>F. hypoleuca</i>)	3
27	Meggyvágó (<i>C. coccothraustes</i>)	9
28	Mezei poszáta (<i>S. communis</i>)	25
29	Mezei veréb (<i>Pas. montanus</i>)	2
30	Nádi tücsökmadár (<i>L. luscinoides</i>)	9
31	Nádirigó (<i>A. arundinaceus</i>)	3
32	Nagy fülemüle (<i>L. luscinia</i>)	3
33	Nagy tarkaharkály (<i>D. major</i>)	3
34	Nyaktekercs (<i>J. torquilla</i>)	10
35	Őszapó (<i>Ae. caudatus</i>)	18
36	Sárgarigó (<i>O. oriolus</i>)	5
37	Sisegő füzike (<i>Ph. sibilatrix</i>)	7
38	Szajkó (<i>G. glandarius</i>)	1
39	Szécinege (<i>P. major</i>)	15
40	Szürke légykapó (<i>M. striata</i>)	4
41	Tengelic (<i>C. carduelis</i>)	5
42	Tövisszúró gébics (<i>L. collurio</i>)	28

43	Vadgerle (<i>S. turtur</i>)	1
44	Vörösbegy (<i>E. rubecula</i>)	1
45	Zöldike (<i>C. chloris</i>)	2
	Összesen	499

Daru (*Grus grus*) fészkelése a Marcal-medencében

Az idei év legnagyobb meglepetése a daru (*Grus grus*) fészkelésének felfedezése volt a Marcal-medencében. A hamvas rétihéja védelmi táborunk során az egyik terepi megfigyelésünkön figyelt fel Hencz Péter és Belső Angéla egy násztáncoló darupárra. A darvak viselkedését figyelemmel követtük, de akkor még a fészket nem fedeztük fel. Néhány nap elteltével Kaufman Gábor madarász kollégánk is kiment a darvakat megfigyelni, aki már a két tojásos fészkekre is rátalált. A területet lejelentettük a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság munkatársainak, akik fokozott védelem alá helyezték a területet. Megyer Csaba a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóságától a fiókák sikeres kikelését követően fényképeket is készített a madarokról így 100 évet követően fényképpel is bizonyította a faj fészkelését Magyarországon. A terület fokozott védelme ellenére a fiókák kikelését követően illetéktelen gazdálkodók bekerítették a fészkek melletti legelőt villanypásztorral és lovakat engedtek a területre, valamint lekaszálták és bebálázták a fészkek környékét. Ennek következtében a fiókákat terelgető szülőpár eltűnt a területről és több átfogó keresés ellenére sem kerültek elő.

Egy véletlennek köszönhetően a gyűrűző táborunk során kerültek újra szem elé a madarak egy erdővel szegélyezett csatornában. Az újra megtalálók akkor jó magam és Sztraka Emese volt. A gyűrűző táborunk során többször is megfigyelhettük az öreg madarakat, de csak egy fiókával. Egyik este az egyik hálóállás közelében jelentek meg a madarak, emiatt össze is kellett húzzuk a hálókat. Akkor sikerült a második fiókát is hangról azonosítanunk, így megnyugodhattunk, hogy mind a két fióka épségben van. A gyűrűző táborunk végeztével elhagytuk a területet és a későbbi terepbejárásokon már nem találkoztunk a madarakkal. Reméljük, hogy a fiókák sikeresen szárnyra kelhettek és jövőre talán már a darvak fészekőrzésére is szervezhetünk tábort.

G.B. Daru (*Grus grus*)

Érdekes megfigyelések Vas megyében 2015-ben

Kóta András

9700 Szombathely, 11-es Huszár út 126., e-mail: vasimadarasz@gmail.com

A. Kóta: Avifaunistical data in County Vas, 2015

The report presents the most interesting data from the season 16 November 2014 and 20 November 2015.

A megyében ritkán előforduló madárfajok megfigyelési adatainak rendszerezett gyűjtése az elmúlt években kialakított rendszerben 2015-ben is folytatódott. Alábbi dolgozatomban ismertetem 2014. november 16. és 2015. november 20. között megfigyelt megyei ritkaságokat és minden olyan fajt, amiből ezen időszak alatt 3-nál nem több megfigyelés gyűlt össze. A következő madarászok segítették az adatgyűjtést: Faragó Ádám, Fehér István, Gyurácz József, Harsányi Krisztián, Heincz Miklós, Illés Péter, Kis Pál, Koszorús Péter, Kóta András, Kutschi Péter, Németh Csaba, Somogyi Csaba, Tóth Kornél, Tóth László és Vasuta Gábor. Az adatokat kiegészítettem a www.birding.hu madártani honlap és adatbázis adataival, a Tömördi Madárvárta adataival, és egyéb szóbeli közlések nyomán megszerzett információkkal.

A legritkább madárfajok esetében a Cinege 15. számában megjelent „VAS MEGYE MADARAINAK NÉVJEGYZÉKE” által rendszerezett adatok alapján adtam meg a megfigyelések számát, figyelembe véve a Névjegyzék lezárása után a megyében előkerült, számomra ismertté vált adatokat is.

2015-ben két leírandó madárfaj került elő a megyében: a karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) és a kis hattyú (*Cygnus columbianus*). Mindkét fajt madarászok az egész országból fotózták és megfigyelték, leírás érkezett róluk a MME Nomenclator Bizottsághoz. A hivatalos döntés még nem született meg papíron, de lényegében megelőlegezhető az előfordulások hitelesítése. A Cinege 18. számában olvashattunk egy rövid beszámolót a Rátót melletti kavicsbányatavakon 1998 decemberében megfigyelt 2 pld. kis hattyúról (Varga 2013). Ebben konkrétan a madarokról sajnos semmilyen leírás nincs, de a megfigyelőket részben személyesen, részben publikációik alapján ismerve és tisztelve semmi nem utal a határozás tévességére. A megfigyelés minden szempontból hihető, de mégsem hitelesített. A magyar és nemzetközi szokásoknak megfelelően, amíg egy leírandó faj adatát a mindenkori ritkaságbizottság (hivatalos, objektív és független módon) meg nem vizsgálja és pozitívan el nem bírálja, addig nem javasolt bármilyen névjegyzékbe

történő felvétele. Az MME Nomenclator Bizottság titkárának szóbeli közlése szerint nem érkezett be leírás a rátóti kis hattyúkról, ezért számoltam a celldömölki megfigyelést az első vasi előfordulásnak.

A 2015-ös év érdekességei között kell megemlíteni a heringsirály (*Larus fuscus*) folyamatosan szaporodó megfigyeléseinek számát. Egyre rendszeresebb a kis kormorán (*Phalacrocorax pygmeus*). Üstökösgémet (*Ardeola ralloides*) legutóbb 1989-ben láttak Vas megyében, békászó sas (*Aquila pomarina*) se volt 6 éve és a szalakóta (*Coracias garrulus*) is csak 2008-ban került a megyében távcső elé. Meglepően sok rozsdástorkú pityert (*Anthus cervinus*) regisztráltak idén a vasi madarászok.

Ismereteink szerint eddig 10-nél kevesebb alkalommal megfigyelt, kiemelkedő ritkaságok listája a vizsgált időszakból (a latin név után az egyes fajok valaha volt, összesített megfigyeléseinek sorszáma):

a kis hattyú (*Cygnus columbianus*) 1.;
 az üstökösgém (*Ardeola ralloides*) 2.;
 a füles vöcsök (*Podiceps auritus*) 2.;
 az ezüstlile (*Pluvialis squatarola*) 3.;
 az énekes hattyú (*Cygnus cygnus*) 3.- 5.;
 a parlagi sas (*Aquila heliaca*) 4.- 5.;
 a heringsirály (*Larus fuscus*) 5.- 10.;
 a parti lile (*Charadrius hiaticula*) 6.;
 az örvös bukó (*Mergus serrator*) 6.- 9.;
 a nagy sárszalonka (*Gallinago media*) 7.;
 a parlagi pityer (*Anthus campestris*) 8.;
 a gulipán (*Recurvirostra avosetta*) 9.- 11.;
 a réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) 9.;
 a lócsér (*Hydroprogne caspia*) 9.- 10.;
 a rozsdástorkú pityer (*Anthus cervinus*) 8.- 15.;
 a gólyatöcs (*Himantopus himantopus*) 10.

Részletes lista azokról a madárfajokról, amelyekről legfeljebb 3 megfigyelés gyűlt össze 2014. november 16. és 2015. november 20. között:

Kis hattyú (*Cygnus columbianus*)

2014. november 16.-december 24. Celldömölk, belvízfolt 1 adult (ad.) pld. (Somogyi Cs. és sokan mások)

Énekes hattyú (*Cygnus cygnus*)

2014. november 17.-28. Celldömölk, belvízfolt 3 ad pld. (Hencz P. és sokan mások)

Október 28. Sárvár, kukoricatarlón 2 ad. pld. (Harsányi K., Kutschi P.)

November 15.- 18. Rábapaty és Zsédény határában egy új kavicsbányatavon, ill. kukoricatarlón 4 ad. pld. (Tóth K. és mások). Valószínűleg részben ugyanazok, mint az október 28-ai madarak.

Bütykös ásólúd (*Tadorna tadorna*)

2014. november 16. Celldömölk, Marcal melletti belvíz 1 pld. (Somogyi Cs.)

2014. december 8. Táplánszentkereszt, gyöngyöshermáni kavicsbánya, 3 pld. (Illés P., Kóta A.)

November 1. Rábapaty, kavicsbányató felett átrepült 2 pld. (Tóth K.)

Üstökösreçe (*Netta rufina*)

Augusztus 25.-30. Rátót, bányatavak 1 gácsér pld. (Faragó Á., ill. Kis P.)

Október 24. Püspökmolnári, kavicsbányatavak 1 ad. gácsér pld. (Tóth K., Dénes E.)

November 5. Rátót, bányatavak 1 tojój/juvenilis (juv.) pld. (Kis P.)

Örvös bukó (*Mergus serrator*)

2014. november 30.-december 3. Ölbő, horgásztó 1 tojó színezetű pld. (Harsányi K., ill. Kóta A.)

2014. december 7. Gersekarát, Olimpiai-tó 1 tojó színezetű pld. (Kóta A.)

2014. december 8. Táplánszentkereszt, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 tojó színezetű pld. (Illés P., Kóta A.)

November 14. Csepreg, Boldogasszony-tó 1 pld. (Harsányi K.)

Fogoly (*Perdix perdix*)

Az általam megkérdezett több mint 10 aktív madarász közül senki sem látott foglyot, ill. egy megfigyelés van egy valószínűleg nem vad eredetű madárról (Kis P.).

Északi búvár (*Gavia stellata*)

2014. november 30. Csepreg, Bene-hegyi tó 1 nyugalmi ruhás pld. (Harsányi K.)

Május 3. Gersekarát, Sárvíz-tó 1 nyugalmi ruhás pld. (Kis P.)

Füles vöcsök (*Podiceps auritus*)

A Cinege 15. számában megjelent „VAS MEGYE MADARAINAK NÉVJEGYZÉKE” adatai szerint két alkalommal fordult elő a megyében 2010 végéig: 1989. december 28-án Nagygeresdnél a Répcén (Fehér I.), és 2010. november 24-én a szombathelyi gyöngyöshermáni kavicsbányatavakon (Kóta A.). Fehér István szóbeli közlése szerint az 1989. decemberi megfigyelés helyszíne azonban nem a Répce, hanem a Csér melletti halastavak, ami már Győr-Moson-Sopron megyéhez tartozik, így a vasi Nomenclatorból sajnos ki kell venni.

2014. december 8-9. Rátót, kavicsbányatavak 2 pld. (Faragó Á., ill. Kis P.)

Kis kárókatona (*Phalacrocorax pygmeus*)

A Rába mentén már június közepétől kezdve folyamatosan előfordult, elsősorban Püspökmolnári és Rátót térségében, kavicsbányatavakon. Legnagyobb csapatát, 18 pld.-t Kis P. látta a püspökmolnári Lasselsberger-kavicsbányatavon október 4-én.

Bölömbika (*Botaurus stellaris*)

Június 24. Csepreg, meggyespusztai kavicsbánya 1 pld. szóló röviden (Harsányi K.)

Július 26. Püspökmolnári, Transzkavics bányató 1 pld. (Kis P.)

Üstökösgém (*Ardeola ralloides*)

Május 4. Zsennye, horgásztavak 1 ad. pld. (Kóta A.).

Vörös kánya (*Milvus milvus*)

5 megfigyelés

Pusztai ölyv (*Buteo rufinus*)

Szeptember 6 - október 9. Csepreg, külterület max. 2 pld. (Heincz M. és sokan mások)

Gatyás ölyv (*Buteo lagopus*)

5 megfigyelés

Békászó sas (*Aquila pomarina*)

Augusztus 20. Bögöt, szántó 1 immatur (imm.) pld. (Tóth K.)

Parlagi sas (*Aquila heliaca*)

Augusztus 10. Csepreg, meggyespusztai kavicsbánya, 1 imm. pld. magasan D-DK-nek átrepült (Kóta A.)

Augusztus 24. Csénye, belterület felett 1 pld. átrepült (Tóth K.)

Kék vércse (*Falco vespertinus*)

Szokatlanul erős május végi, ill. szeptemberi vonulási mozgalmakat tapasztaltunk. Május 17-30. között Vas megye számos pontján 1-5 pld-t látott több megfigyelő, majd ősszel Csepreg külterületen került elő szeptember 6-23. között 1-5 pld ismét.

Kerecsensólyom (*Falco cherrug*)

Május 17. Boba, Marcal-mente 1 pld. átrepült (Somogyi Cs.)

Szeptember 8.-12. Csepreg, mezőgazdasági terület 1 pld. (Vasuta G., ill. Heincz M., ill. Tóth K.)

Gólyatöcs (*Himantopus himantopus*)

Május 24. Nemeskocs, bányatavak 2 pld. (Hencz P., Somogyi Cs. és többen mások)

Gulipán (*Recurvirostra avosetta*)

Március 29. Megyehíd, belvíz, 3 pld. (Tóth K.)

Május 25. Körmend, Halogyalja, Rába-kiöntésen 5 pld. (Kis P.)

Szeptember 6. Bük, lakótelep 1 átrepülő pld. (Gyurácz J.)

Ezüstlile (*Pluvialis squatarola*)

2014. december 4. Csákánydoroszló, 1 pld. átrepült (Kis P.)

Parti lile (*Charadrius hiaticula*)

Szeptember 13. Püspökmolnári, kavicsbánya 3 pld. (Kis P.)

Temminck-partfutó (*Calidris temminckii*)

Szeptember 13. Püspökmolnári, kavicsbányató 2 pld. (Kis P.)

Nagy sárszalmonka (*Gallinago media*)

Április 30. Rátót, kavicsbányatavak 1 pld. (Faragó Á.)

Nagy póling (*Numenius arquata*)

Szeptember 6-28. Csepreg, mezőgazdasági terület max. 5 pld. (Kóta A, Heincz M., ill Gyurácz J.)

Füstös cankó (*Tringa erythropus*)

Június 13-14. Ölbő 1 ad nászruhás pld. (Tóth K, ill. Tóth K. és Lakner A.)

Szeptember 28. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 pld. (Kóta A.)

Heringsirály (*Larus fuscus*)

Legelső irodalmi említése (1893. március, Molnaszecsőd, Chernel István: Vasvármegye állatvilága) után 1993. április 12-én látott egy öreg példányt Varga László a gyöngyöshermáni kavicsbányatavakon. A következő megfigyeléshez nem kellett száz évet várni, „csupán” húszat: 2013 áprilisában látott Kovács László 1 példányt a szombathelyi Csónakázó-tavon, majd július 16-án volt egy megfigyelés a csepregi meggyespusztai kavicsbányatavaknál (Kóta András és többen mások). Nincs tudomásunk egyéb adatról, éppen ezért kiemelkedő és szinte megmagyarázhatatlan, hogy 2015-ben ilyen nagy számban került elő. Valószínűleg sok tényező együttes hatása kellett a heringsirály-adatok megszorodásához. Egyre több figyelmet kapnak a nagytestű sirályok a madarászok körében, egyre több a madarász Vas megyében, felszereltségük is jelentősen korszerűbb, mint 2 évtizeddel ezelőtt. Mindenképpen a sirályoknak kedvez, hogy egyre több kavicsbányató létesül a megyében, egyre nagyobb a vízfelületek nagysága. Nem kizárt, hogy a mezőgazdasági művelés átalakulása is kedvez a nagytestű sirályoknak.

Július 20. Táplánszentkereszt, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 2 ad. pld. (Kóta A.)

Augusztus 10. Csepreg, meggyespusztai kavicsbányató 1 immatur pld. (Kóta A.)

Szeptember 13. Ikervár, szántó 1 ad. pld. (Tóth L.)

Szeptember 23. Csepreg, szántó felett 3 átrepülő ad. pld. (Heincz M.)

Október 4. Simaság, szántó 1 ad. pld. (Balaskó Zs.)

November 6. Zsédény, szántó 1 ad. pld. (Fenyősi L., Forgács B.)

November 8.- 15. Rábapaty, szántó 1 ad. pld. (Tóth K., valószínűleg azonos a november 6-án Zsédénynél látott madárral)

Kis sirály (*Hydrocoloeus minutus*)

Április 21. Zsenye, horgásztavak 2 ad. pld. (Tóth L.)

Május 25. Körmend, Halogyalja 1 ad. pld. (Kis P.)

Lócsér (*Hydroprogne caspia*)

Június 18. Kőszeg, Abért-tó 1 ad. pld. (Illés P.)

Szeptember 6. Rátót, kavicsbánya 1 ad. és 1 juv. pld. (Kis P.)

Fattyúszerkő (*Chlidonias hybrida*)

Május 4. Püspökmolnári, kavicsbányatavak 1 ad. pld. (Kóta A.)

Május 7. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 ad. pld. (Kóta A.)

Augusztus 29.- szeptember 1. Felsőmarác, Himfai-tó 1 juv. pld. (Kis P.)

Fehérszárnyú szerkő (*Chlidonias leucopterus*)

Május 3. Kőszeg, Abért-tó 2 ad. pld. (Illés P.)

Szeptember 28. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 ad. nászruhás pld. (Kóta A.)

Réti fülesbagoly (*Asio flammeus*)

(2014. december 11. Táplánszentkereszt, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 pld. (Kóta A.))

Szalakóta (*Coracias garrulus*)

Július 10.-11. Kenyeri, reptér 1 pld. (Harsányi K., ill Somogyi Cs. és Zsolnai R.)

Rozsdástorkú pityer (*Anthus cervinus*)

2014. október 1. Kondorfa 1 pld. (Faragó Á.)

2014. október 5. Kondorfa 1 pld. (Faragó Á.)

2014. október 8. Kondorfa 1 pld. (Faragó Á.)

Október 1. Óriszentpéter 1 pld. (Faragó Á.)

Október 5. Nemeskocs, bányató 1 pld. (Vasuta G., Kocsis K.)

Október 8. Nemeskocs, piriti tavak 1 pld. (Somogyi Cs.)

Október 17. Csörötnek, víztározó 1 pld. (Faragó Á.)

Október 17. Kondorfa 1 pld. (Faragó Á.)

Parlagi pityer (*Anthus campestris*)

Augusztus 21. Kondorfa, Hegy-völgy 1 vonuló pld. (Faragó Á.)

Kékbegy (*Luscinia svecica*)

Augusztus 22. Tömörd, 1 ad. hím pld. gyűrűzve (Illés P.)

Fülemülesítke (*Acrocephalus melanopogon*)

Március 30. Szombathely, gyöngyöshermáni kavicsbányatavak 1 éneklő pld. (Kóta A.)

Október 5. Nemeskocs, bányató 1 pld. (Vasuta G., Kocsis K.)

Fenyőszajkó (*Nucifraga caryocatactes*)

Október 3. Szombathely, belterület, kert 3 pld. (Kóta A.)

Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*)

Május 24.-től kezdve több héten át több pld, Kőszeg, Abért-tó (Heincz M. és sokan mások)

Zsezse (*Carduelis flammea*)

Október 13. Rátót, 1 pld. átrepült (Faragó Á.)

Köszönöm mindenkinek, aki hozzájárult a 2015-ös összefoglaló megírásához és szóban, e-mailben, sms-ben eljuttatta nekem érdekes megfigyelését (Faragó Ádám, Fehér István, Gyurácz József, Harsányi Krisztián, Heincz Miklós, Illés Péter, Kis Pál, Koszorús Péter, Kovács László, Németh Csaba, Somogyi Csaba, Tóth Kornél, Tóth

László). Egyes megfigyelők adatai a www.birding.hu madártani honlap adatbázisából származnak, nekik is köszönettel tartozom (Balaskó Zsolt, Brucknek Attila, Fenyősi László, Hencz Péter, Szeimann Péter).

Irodalom

Gyurácz J., Lukács Z., Vörös N. 2010. VAS MEGYE MADARAINAK NÉVJEGYZÉKE. Cinege 15: 43-102.

Kóta A. 2012. Érdekes megfigyelések Vas megyéből 2012-ben. Cinege 17: 10-13.

Kóta A. 2013. Érdekes madárfaunisztikai megfigyelések Vas megyéből 2013-ban. Cinege 18: 36-40.

Kóta A. 2014. Érdekes megfigyelések Vas megyében 2014-ben. Cinege 19: 54-58.

Varga L. 2013. A kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) előfordulása Vas megyében. Cinege 18: 41.

Kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) és énekes hattyúk (*C. cygnus*) megfigyelése a Marcal-medencében

Somogyi Csaba

9500 Celldömölk, Marx u. 74., e-mail: csabis09@gmail.com

Cs. Somogyi: Occurrence of the Tundra (Bewick's) Swan and Whooper Swan in the valley of Marcal

One bird of Tundra (Bewick's) Swan was observed on 16 Nov 2015 and 3 Whooper Swans were observed 22 Nov 2015 near Celldömölk.

2007 óta madarászok a Marcal-medencében. Főleg a Celldömölk-től Kamondig terjedő szakaszt járom be rendszeresen. 2014-ben három alkalommal volt szerencsém egy nagyon ritka madárhoz és két alkalommal egy másik hasonló és ritka fajhoz: a kis hattyúhoz (*Cygnus columbianus*) és az énekes hattyúhoz (*C. cygnus*). A két faj küllemében hasonlít egymáshoz, mindkettőnél a citromsárga-fekete csőr van jelen, de, míg az énekesnél a sárga mező előrenyúlik és hegyesszögben végződik a fekete csőrcsúcs alatt, addig a kicsinél a sárga szín általában a csőrtövön található és tompa végződésű. További különbségek a két madárnál a méreteikben valamint a hangjukban vannak.

Az első alkalommal, november 16-án a szokásos körömet jártam kint a Marcal folyónál, délután. Utamon zöldike (*Carduelis chloris*), nádi sármány (*Emberiza schoeniclus*), szén- és kék cinege (*Parus major*, *P. caeruleus*) csapatok kísérték a csapat szegélyező bokorsávokban. A folyó menti szántóföldön két bibic (*Vanellus vanellus*) kapott szárnyra, kékes rétihéja (*Circus cyaneus*) pár vadászott a mező felett és vegyes pintycsapatok keresgéltek a megmaradt napraforgó földeken. A környék

semmilyen újdonságot nem mutatott nekem. A borús, hideg időben elgondolkodtam azon, hogy a rutinból bejárt szakasz megtétele után hazainduljak. Ám, amikor az órára pillantottam, láttam, hogy van még egy kicsi időm napnyugtáig. Úgy döntöttem, hogy elsétálok a Kódó patak befolyásáig. Néhány méter megtétele után találtam egy nagy kiterjedésű belvízfoltot, ami egy kukoricatábla közepén terült el. A vízhez érve feltűnt a rengeteg bütykös hattyú és nekiálltam spektívvel átvizsgálni a csapatot, hogy van-e közöttük nyakgyűrűs példány. Hatalmas meglepetésemre már a negyedik madáron feltűnt valami fura, mégpedig az, hogy jóval kisebb volt társainál és csőre színezete teljesen más volt. Hamar telefont ragadtam és Hencz Péter barátomat tárcsázva kiderítettük, hogy a madár nem lehet más, mint egy kis hattyú. Körülbelül húsz percig tudtam figyelni a madarat, aztán úgy döntöttem hazaindulok, mert a Nap már eléggé lenyugvófélben volt. A belvízen továbbá láttam még egy számomra új fajt is, a bütykös ásóludat (*Tadorna tadorna*), melynek szintén ez volt az első Marcal-medencei előfordulása. Nyakgyűrűs bütykös hattyút sajnos nem találtam, de úgy érzem eléggé kárpótolva lettem. Búcsúzóul még egy jégmadarat is megpillanthattam. Remek napot zártam.

A második találkozásom ezzel a ritka madárral november 22-én volt, amikor a barátnőmmel indultunk ki a hattyúkhoz. Több forrásból is tudtam (telefonok, ill. www.birding.hu), hogy sokan voltak kint és figyelték meg a megtalálás óta. H. Péter barátom hétfőn (2014.11.17.) énekes hattyúkat is látott a vízen és mivel én még sosem láttam ezt a fajt, így nagyban motivált, hogy találkozhassak vele. Félúton egy kis madarász csapat vett fel minket és rövidítette le a gyalogtúránkat. A három madarász nem tartózkodott sokat a területen, de így is szerencsénk volt és velük együtt láthattuk a kis hattyút. Közben Tóth Kornél is bejelentkezett, hogy kijönne a területre körülnézni. Rövid idő után találkoztunk is és már ismét hárman figyeltük a hattyúcsapatot. A nap folyamán még három madarással ismerkedtünk meg, ők is a ritka hattyút keresték fel. Az egyikük tájékoztatott arról, hogy a víztől távol maradó énekes hattyúk kicsit arrébb pihennek egy másik vízen, így Szabinával és Kornéllal elindultunk, hogy láthassuk ezt a fajt is. Útközben patakokon, mosóárkokon, kullancsokon küzdöttük át magunkat, hogy elérjük a "Nirvanát". Vándorsólyom (*Falco peregrinus*), héja (*Accipiter gentilis*), csörgő réce (*Anas crecca*), barátréce (*Aythya ferina*), rétisas (*Haliaeetus albicilla*) került fel még a megfigyelt fajok közé, szóval remek utunk volt. A három énekes hattyú elég messze ugyan, de meglett, így elégedetten távoztunk.

A harmadik alkalommal pedig december 24-én délután figyeltem meg valószínűleg ugyanezt a példányt egy nagy bütykös hattyú csapatban Zsolnai Roland barátommal. Ezúttal egy másik belvíz foltnál tartózkodtak, 1-2 kilométerrel északabbra és sokkal kevésbé voltak bizalmasak. Bizonyítófotó ekkor is készült a madárról. A nagypiriti réteken pedig láttuk a három énekes hattyút, akik az itt töltött időszakban folyamatosan együtt mozogtak.

Összegzés: a kis hattyút a www.birding.hu adatai szerint és az egyéb, hozzám eljutott információk alapján legalább 19 madarász látta rajtam kívül. November 16-tól, november 28-ig folyamatosan a Kódó befolyás környéki belvíznél tartózkodott. Egy alkalommal látták csak távolabb, az az általam leírt december 24-ikei eset. A köztes időszakban is valószínűleg a környéken mozgott, de erről nincs adat. Amennyiben a Nomenclator Bizottság hitelesíti, ez lehet a faj első hiteles Vas megyei előfordulása. Nem ragaszkodott az énekes hattyúk társaságához, de sokszor velük együtt mozgott a vízen. Az énekes hattyúk szorosan együtt mozogtak. Őket november 17-től, november 29-ig folyamatosan látták a területen (legalább 15 megfigyelő), de sokszor a nagypiriti rétekre repültek ki. Közel egy hónapig szintén nem érkezett adat róluk, majd december 24-én igen és utolsó alkalommal december 25-én észlelték őket a területen. Szintén az említett honlap információira támaszkodtam ezeknél a soroknál.

A karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) újabb előfordulása fészkelési időben a kőszegi Abért-tónál

Illés Péter

9730 Kőszeg, Károlyi M. u. 1., e-mail: illes.peter.gabor@gmail.com

P. Illés: New occurrence of the Common Rosefinch (*Carpodacus erythrinus*) at Lake Abért of Kőszegfalva

Seven individuals of the Common Rosefinch were observed during breeding period of 2015 at Lake Abért.

Előzmények

A karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) már három éve rendszeresen és tartósan előfordul költési időben az Abért-tónál (kőszegi-lukácsházi víztározó), illetve vele határos Alsó-réten. 2014-ben június 8-tól július 25-ig a területen legalább négy példány (két hím és két tojó) jelenlétét észleltük (Heincz és Illés 2014). Fészeképítő tojót valamint legalább egy fiatal (friss tollazatú) madarat sikerült megfigyelni.

2015. évi megfigyelések

Az első példányokat (2 hím) május 24-én figyelte meg Heincz Miklós. Ettől kezdve szinte napi rendszerességgel volt észlelés a fajról. A hímek nászéneke messziről elárulja a madár jelenlétét. Leggyakrabban kiemelkedő pontokon (száraz nyárfa csúcsa, fűzfák lombkoronája) énekelt. Több hím is megfigyelhető volt. Gyakran az egyik éneklő madarat mellé 2-3 méterre is megközelítette a másik hím, de ennél közelebb már igyekezett az elzavarni. Június 25-én egy immatur (imm.) hím is énekelt. Június 28-án három adult (ad.) (piros tollruhás) hímet is meg tudtam figyelni egyszerre. Kettő a Gyöngyös-patak jobb partján egymás közelségében szólt, egy harmadik pedig az Abért-tó szigetének fűzén énekelt. Leggyakrabban a tápcsatorna közelében lévő fákon, az északi tó szigetén és az örökzöldek északi széle között voltak láthatók. A nehezebben megfigyelhető tojó többször mutatkozott rövid ideig a hím(ek) közelében, a hívóhangot követően néhány percig feltűnt, tollázkodott, majd ismét nyoma veszett a ligeterdő fűzfái, cserjéi között. Július 7-én az adult tojót sikerült meggyűrűzni. Pontosan ott repült a hálóba, ahol a hanglejátzó hangszórója volt. Többször próbáltam a hímet is hanglejátzással hálóba csalni, de sem a tojó hívóhangjával, sem a hím nászénekeivel nem sikerült alacsonyabba, hálomagasságba lecsalogatni, mindig a csúcson énekelt. Július 13-án távcsővel figyeltem meg az egyik adult hím közelében a gyűrűs tojót. Nyár elején a fűz hajtásait, virágzatát is fogyasztották, később gyakran táplálkoztak a vadcseresznye és a zelnice érett termésével. Utoljára július 25-én a tározó nyugati felén figyeltem meg egy ad. hímet.

Megállapítható, hogy összességében legkevesebb 6 példány (3 ad. és 1 imm. hím, 1 gyűrűs és 1 gyűrűtlen tojó) jelen volt a területen. Ezen kívül június 20-án a kőszegi nemezgyárnál is megfigyeltem egy imm. hímet. Sajnos, a sok utánjárás ellenére idén nem sikerült kirepült fiatal madarat észlelni.

Irodalom

- ILLÉS P. 2013. Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) előfordulása költési időben a kőszegi Alsó-réten. Cinege 18: 47-48.
 HEINCZ M., ILLÉS P. 2014. Karmazsinpirók (*Carpodacus erythrinus*) fészkelése a kőszegfalvi Abért-tónál. Cinege 19: 58-62.

KRÓNIKA

Madárgyűrűzés Albániában

Bánhidi Péter

9745 Meszlen, Béke u. 51., e-mail: drbanhidip@freemail.hu

P. Bánhidi: Bird ringing in Albania

In total, 398 specimens of 30 species were ringed near Baks I Ri in the valley of the Buna. Three Moustached Warblers were recaptured from Hungary.

A Kolon-tavi Madárvárta 13 éve szervez a balkánra madárgyűrűző akciókat a fülemülesitke (*Acrocephalus melanopogon*) vonulási szokásainak, telelőhelyeinek megismerésére. Kezdetben Horvátországban és Görögországban folyt gyűrűzés október-novemberi időszakban, 2014-től egy albán helyszínnel bővült a tevékenységek helye, 2015-ben pedig már Bulgáriában is történt gyűrűzés helyszínenként 3-5 hét időtartamban. A munkában 6 éve a Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület tagjai, gyűrűzői is részt vesznek.

A kutatás keretében 2014-ben és 2015-ben Albániában gyűrűztünk. A helyszín Montenegró-Albánia határfolyója a Buna sziklás hegyekkel körülölelt egyik nádasában volt az észak-albán nagyvárostól, Shkodertől délre kb. 20 kilométerre Baks I Ri település határában. Kis csapatunk – Péntek István (Budapest), Polovitzer Péter (Budapest), Lőrincz Csilla titkárunk és magam – 2015. október 23-án reggel indult Gyenesdiásról (ott találkoztunk a budapestiekkel). Kora estére értünk le a Neretva folyó torkolatához, ahol Barisa Ilic horvát madarász barátunk gyűrűző bázisán éjszakáztunk (sok vonuló madarunk is itt szokott). Másnap reggel indultunk tovább Bosznia-Hercegovinán és Montenegrón keresztül. Kanyargós és nem túl széles (néhol két kamion tolatgatva kerüli egymást), helyenként rendkívül rossz állapotú hegyi utakon több mint hét óra alatt tettük meg a 270 kilométeres távolságot. A határokon történő ellenőrzések is lassítják az amúgy sem szédítő iramú haladást.

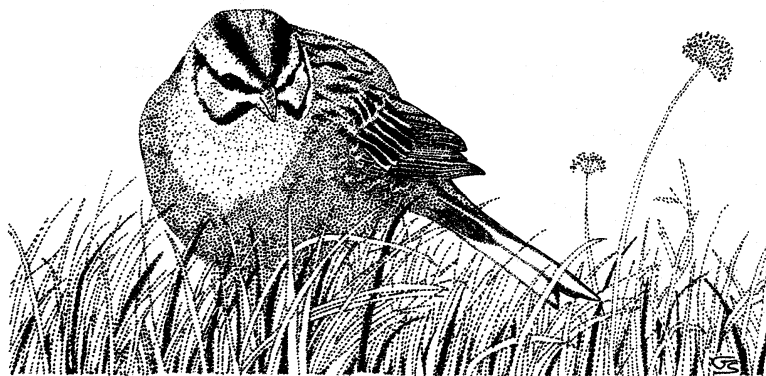
Végre megérkezve a helyszínre első turnusként, azzal szembesültünk, hogy a tavalyi táborhelyet egy helybeli öreg lekerítette a teheneinek, noha az állami természetvédelmi terület. A birtokhatárokat mi természetesen nem ismertük. E tény és a nyelvi nehézségek miatt – az öreg csak albánul beszélt – nem jutottunk dűlőre. Végül a közeli étteremből egy épp ott fogyasztó, angolul tudó vendéget hívtunk segítségül. Itt kell megjegyezni, hogy az albánok rendkívül vendégszeretőek és segítőkészek, bármerre jártunk, ezt tapasztaltuk korábbi utazásaink során is. A helyzet

tehát megoldódott, az előző évi helytől úgy 150 méterre fel tudtuk építeni a tábort. Új hálóhelyeket is ki kellett alakítanunk, hét hálót állítottunk kereszt alakban, a nádasban, a nád szélében pedig „L” alakban hármat. Előbbi hálóknál fülemülesítke hanggal dolgoztunk. Számunkra érdekes dél-európai madárfajok fogása érdekében a sziklás domboldalon is állítottunk egy 12 méteres hálót.

A kezdeti nehézségeket követően kellemes és eredményes hetet töltöttünk el Albániában. 30 faj 398 példányát gyűrtük, ebből 77 példány volt sitke. Visszafogtunk 3 magyarországi és 1 horvát gyűrűs sitkét. Utóbbiról később kiderült, hogy én gyűrttem 2013 októberében a Neretve-deltában! Megkerült továbbá 1 magyar függőcinege és visszafogtunk 13 példány előző évben ugyanott jelölt sitkét is. Érdekes volt egy berki poszáta (*Cettia cetti*) visszafogása, melyet napra pontosan egy évvel korábban gyűrttem ugyanott. Mint érsekesség megemlíthető a berki veréb (*Passer hispaniolensis*), a bajszos sármány (*Emberiza cia*) és a sövénysármány (*E. cirrus*). Az időjárás is kegyes volt hozzánk, végig 20 fok körüli nappali hőmérséklet volt ragyogó napsütéssel, és éjjel sem süllyedt 10 fok alá. A mediterrán térségben a késő őszi időszakban nem ritkák a nagy, akár több napig tartó esők sem. Ezek most elkerültek bennünket. Ez nem utolsó szempont egy teljesen nomád tábornál.

Két délelőtt is meglátogattak bennünket albán madarászok a tiranai egyetem oktatójának, dr.Taulant Bino-nak a vezetésével. Albániában a szervezeti keretek között folyó civil madarászat most van kialakulóban. Madárgyűrés nincs, mi is magyar gyűrűket használtunk az albán környezetvédelmi minisztérium engedélyével. mára azonban elkezdődött valami, tervben van egy állandó gyűrűző állomás létesítése a területen angol pályázati fedezettel.

Talán még nem késő, és megmenthetőek lesznek az ilyen és ehhez hasonló még meglévő élőhelyek. Reményeink szerint terepi adatgyűjtő munkánkkal mi is hozzá tettünk ehhez egy kis szeletet.

Bajszos sármány (*Emberiza cia*)

CHERNEL ISTVÁN születésének 150. évfordulója

Gyurácz József

Nyugat-magyarországi Egyetem, Biológia Intézet
9700 Szombathely, Károlyi G. tér 4., e-mail: gyjozsi@ttk.nyme.hu

J. Gyurácz: The 150th anniversary of the birth of Stephen Chernel

Two anniversary meetings have been organized in honour of the 150 years of the birth of Stephen Chernel in Budapest and Kőszeg.

Chernel István, a Madártani Intézet második igazgatója születésének 150. évfordulója alkalmából két nagyszabású rendezvény is volt 2015-ben. Az első emlékülést a Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztálya és a Földművelési Minisztérium rendezte 2015. június 4-én Budapesten, a Magyar Tudományos Akadémia székházának felolvasótermében. A másodikat a Magyar Tudományos Akadémia Erdészeti Tudományos Bizottsága Vadgazdálkodási Albizottsága, a Nyugat-magyarországi Egyetem, Kőszeg Város Önkormányzata és az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság rendezte 2015. november 30-án Kőszegen, a Jurisics-vár Művelődési Központ és Várszínház Lovagtermében. Mindkét emlékülés a „Lélekkel teljesített hivatás” címmel került megrendezésre. Az emlékülések levezető elnöke *Prof. Dr. Faragó Sándor*, az MTA doktora, a Nyugat-magyarországi Egyetem rektora volt. A budapesti rendezvényen köszöntőt mondott *Prof. Dr. Németh Tamás*, az MTA rendes tagja, osztályelnök, *L. Simon László* parlamenti államtitkár (Miniszterelnökség), *V. Németh Zsolt* államtitkár (Földművelésügyi Minisztérium). A kőszegi emlékülésen, *Majthényi László* Vas megyei Közgyűlés elnöke, *Huber László* Kőszeg város polgármestere mondtak köszöntőt.

Prof. Dr. Faragó Sándor Budapesten és Kőszegen is bemutatta legújabb, a Chernel István naplóját teljes körűen feldolgozó kétkötetes könyvét, amely ugyancsak a „Lélekkel teljesített hivatás” címet viseli. A kőszegi emlékülés előtt Chernel István emlékművénél helyezték el az önkormányzatok és a szakmai szervezetek a megemlékezés koszorúit, ahol *Dr. Markovics Tibor* az Őrségi Nemzeti Park igazgatója mondott köszöntőt.

Mindkét emlékülésen az alábbi előadások hangzottak el:

Söptei Imre (Magyar Nemzeti Levéltár Vas megyei Levéltára, Kőszegi Fiókleveletára, Kőszeg)

Chernel István munkásságának „genetikai” előképei
Faragó Sándor (Vadgazdálkodási és Gerinces Állattani Intézet, Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron)

Chernel István - Egy korszakos madártudós a 19-20. század fordulóján
Hadarics Tibor (Vadgazdálkodási és Gerinces Állattani Intézet, Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron)

Modern gondolatok Chernel István műveiben

Faragó Sándor (Vadgazdálkodási és Gerinces Állattani Intézet, Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron) és Majthényi László (Vas megyei Közgyűlés)

A vadászat nemes ismerete

Balogh Lajos (Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum, Szombathely)

Chernel István és a kert öröme

Gyurác József (Biológia Intézet, Nyugat-magyarországi Egyetem, Szombathely - Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Szombathely)

Chernel István madártani örökségének megőrzése és továbbvitele a 21. században

Előadásomban elsősorban a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Vas megyei Csoportjának, mint a madártani örökösök egyikének a kutatási, természetvédelmi és szemléletformáló tevékenységéről szóltam, melyekhez Chernel István munkássága adja a 21. században is a követendő példát.

„Kőszegen, 1974. március 24-én a Mezőgazdasági Szakközépiskola műszaki előadójában 33 fővel alakult meg az MME 8. sz. Helyi Csoportja, amely az alakuláskor Nyugat-Dunántúl egyetlen MME-szervezete volt. A HCs 1984-ben Chernel István (1865-1922) nevét vette fel, és rövidesen egész Vas megyét behálózó szervezetté fejlődött. A HCs székhelye 1985-ben került át Kőszegről Szombathelyre.” (Gyurác et al. 1999). A csoport működése elképzelhetetlen a koordináló, vezetői feladatokat is vállaló, választott tisztségviselők munkája nélkül, ahogy a Madártani Intézet sem vállhatott volna Chernel István igazgatása nélkül nemzetközi hírű tudományos és természetvédelmi szervezetté. Az alábbi lista tartalmazza azoknak a személyeknek a nevét, akik korábban vagy jelenleg betöltöttek/nek valamilyen tisztséget a Vas megyei Csoportban.

Tiszteletbeli elnök:	Bechtold István
Elnök:	Bechtold István Varga László Gyurác József
Alelnök:	Varga László Gyurác József Barbácsy Zoltán Bánhidi Péter
Titkár:	Tóth Sándor Nemes Dénes Marton Imre Bánhidi Péter Lőrincz Csilla
Titkárhelyettes:	Bíró Viktor

Marton Imréné
 Bánhidi Péter
 Kenesei István
 Romhányiné Nagy Márta
 Jene Sándor
 Lőrincz Csilla
 Kelemen Tibor
 Barki Márta
 Illés Péter
 Kóta András

Gazdasági vezető: Gerber Gáborné
 Schwahoffer Gusztáv
 Markovics Tiborné
 Horváth Ildikó

Chernel István széleskörű szakmai kapcsolatot alakított ki más szervezetekkel, a Vas megyei Csoport is sok szervezettel, intézménnyel dolgozik együtt, közülük a legjelentősebbeket tartalmazza az alábbi lista:

- Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (Központ)
- Nyugat-magyarországi Egyetem (volt Berzsenyi Dániel Főiskola)
- Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság
- Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság
- Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány
- Nyugat-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség
- Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ
- Szombathelyi Erdészeti Zrt.
- Vas Népe

Chernel István elsősorban kiváló faunista volt, Magyarország különböző vidékein előforduló madárfajokról gyűjtött faunisztikai adatokat (előfordulás helye, ideje, megfigyelt példányok száma stb.). A vasi madarászok is folytatják az alkalmi vagy szervezett és rendszeres megfigyeléseket. Ez utóbbiakhoz tartozik a ponttérképezés, a Ritka és Telepesen Fészkelő Madarak Monitoringja, a Mindennapi Madaraink Monitoring program vagy a legújabb Madár Atlasz Program. A cherneli örökséghez tartozik a megfigyelési adatokból az aktuális madárfauna, a megfigyelt madárfajok listájának elkészítése is. A vasi madarászok megfigyeléseinek eredményeként két fajlista, ún. névjegyzék (Barbácsy 1987, Gyurácz et al. 2010) és egy elterjedési atlasz (Faragó 2012) is készült az utóbbi évtizedekben, de az MME Monitoring Központ tematikus honlapjain (www.map.mme.hu) vagy a magyar terepmadarászok honlapján (www.birding.hu) is olvashatók a legújabb vasi vonatkozású madárfaunisztikai megfigyelések.

A faunisztikai megfigyelések mellett Chernel István a madárvonulás-kutatást is kiemelt feladatának tekintette, ahogy mi is tesszük. Vas megyében az első madárgyűrűző tábort Kőszegen szervezték 1981-ben, majd Szajk, Győrvár, Tömörd, Horvátnádajka, Szarvaskend határában szervezett madárgyűrűzések után felépítettük a Tömördi Madárvártát, ami programjaival (Actio Hungarica, CES) ma már országos és nemzetközi jelentőségű madárvonulás-kutató állomás. Kutatási eredményeit számos szakdolgozatban, tudományos cikkben és önálló kiadványban is publikáltuk (Gyurácz és Bánhidi 2008). A cherneli példát követve a vasi madarászok is részt vesznek külföldi programokban, majd tapasztalataikat itthon hasznosítják. 1991 óta a következő országokban segítettük a madárvonulás-kutatást: Románia, Anglia, Horvátország, Görögország, Albánia. 1998-ban csatlakoztunk a South-East Bird Migration Research Network lengyelországi székhelyű nemzetközi kutatási hálózathoz, melynek négy találkozóján vettek részt vasi madarászok.

A madarak mellett Vas megye más természeti értékeiről is gyűjtünk adatokat, növényekről, pókokról, rákokról, rovarokról, kételtűekről, hüllőkről és emlősökről is, ahogy a Madártani Intézet is figyelmet fordított más élőlényekre a madarak mellett (Keszei 2014, Dankovics 2008, Kovács és Szinetár 2011, Illés 2013).

A kutatás azonban nem öncélú, amit Chernel István „lélekkel teljesített hivatása” is mutat számunkra. A madártani kutatásoknak elsősorban a madarak és élőhelyük védelmét kell szolgálnia. Fajvédelmi tevékenységeink közül a fehér gólya (Kóta 2014), a gyurgyalag (Gyurácz et al. 2013), a kis légykapó (Németh 2013) és a haris (Faragó és Szentirmai 2014) védelmét szolgáló programunk a legjelentősebb Vas megyében, de eredményes békamentést is végeztünk. Az MME parlagi sas védelmi programja keretében egy műholdas nyomkövetővel felszerelt példányt Chernel István tiszteletére neveztek el Chernelnek. Vas megyében is többször előfordult (Harsányi et al. 2015). Az Őrségi Nemzeti Park kezelésében lévő, a kőszegi Chernel-kertben működő, sérült madarak gondozását és repatriálását végző Madárvédelmi Mintatelep tevékenysége ugyancsak figyelemre méltó eredményeket ért el (Horváth 2014). Az élőhelyvédelemben közreműködtünk több terület védetté nyilvánításában: Rába-Őrség-Goricko Natúrpark (1995), Répce menti rétek Fertő-Hanság Nemzeti Parkhoz csatolása (1996), Csörnök-menti Tájvédelmi Körzet (1997), Őrségi Nemzeti Park (2002). 1996-ban megvásároltuk a tömördi Nagy-tó és környékét (15ha), majd elvégeztük a 2000-ben teljesen kiszáradt tó revitalizációját és rendszeresen szárazúzózással tartjuk fenn a rétek egy részét.

A kutatás és természetvédelem mellett Chernel István nyomdokain haladva, egyesületünk is kiemelkedő feladatának tartja a tudományos publikálást, ismeretterjesztést és szemléletformálást. 1991 októberében rendeztük meg a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület III. Tudományos Ülését a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán, Szombathelyen. Az ülésen elhangzott előadások anyagát önálló tudományos kiadványban adtuk közre (Gyuráczi 1991). Tevékenységünk eredményeiről a megyei és helyi lapokban, tévékben, rádiókban rendszeresen beszámolunk, de 1996-tól évente egyszer megjelenő önálló kiadványunkban, a Cinegében is tájékoztatjuk tagtársainkat és a társadalom szélesebb rétegét is. Tájékoztatónk a világhálón is elérhető: www.chernelmte.extra.hu/chcinege.htm. Gyerekeknek rendszeresen szervezünk vetélkedőket, rajzversenyeket, közülük országos jelentőségű a Madarak és Fák Napja verseny regionális fordulója (Kelemen 2007). A madarász suli és ovi programjaink is népszerűek a gyerekek körében (Lőrincz 2008). A Tömördi Madárvárta rendszeres helyszíne óvodai és iskolai csoportok foglalkozásainak, valamint egyetemi hallgatók szakmai gyakorlatainak.

Chernel István nagy tisztelője volt mentorainak és példaképeinek, ahogy kiadványainkban, rendezvényeinken mi is megemlékezünk és lerójuk tiszteletünket a vasi madártan nagy elődei előtt. Herman Ottó, Chernel István, Vönöczky-Schenk Jakab, Dabasi-Fromm Géza, Molnár Lajos, Csaba József és Bechtold István szellemi hagyatékát megőrizzük és tevékenységünkkel átadjuk a jövő nemzedéke részére. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Chernel István emlékéremet alapított 1979-ben Chernel István emlékére és tiszteletére. Az emlékéremmel az egyesület elnöksége „az egyesület azon tagjait tünteti ki, akik kiemelkedő tudományos, gyakorlati vagy társadalmi tevékenységet fejtettek ki, illetve kiváló eredményeket értek el, az Egyesület munkáját és ezen keresztül a madár- és természetvédelem fejlesztését kimagasló módon elősegítették.” A Vas megyei Csoport Chernel-emlékérem birtokosai 2015-ben: Barbácsy Zoltán, dr. Bánhidi Péter, dr. Gyuráczi József, Kelemen Tibor, dr. Németh Csaba.

Irodalom

- Barbácsy Z. 1987. Vas megye madarainak névjegyzéke. Vas Madártani Értesítő 2:4-8.
 Dankovics R. 2008. Herpetológiai adatgyűjtés Vas megyében, 2008. Cinege 13: 35-36.
 Faragó S. (szerk.) 2012. Nyugat-magyarország észkeleti madarainak elterjedési atlasza. NymE Kiadó. Sopron.
 Faragó Á., Szentirmai I. 2014 Az őrsegi harisok (*Crex crex*) élőhely-használatának kutatása rádió-telemetriás nyomkövetés segítségével. Cinege 19: 17-23.
 Gyuráczi J. (szerk.) 1991. MME 3. Tudományos Ülése. MME. Szombathely.

- Gyurác J., Bánhidi P. 2008. Dynamics and spatial distribution of migratory birds. UWH, István Chernel ONCS. Szombathely.
- Gyurác J. Barbácsy Z., Bánhidi P., Marton I., Varga L. 1999. 25 éves a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület Chernel István Vas Megyei Helyi Csoportja . Vasi Szemle LIII: 7-14.
- Gyurác J., Lukács Z., Vörös N. 2010. Vas megye madarainak névjegyzéke. Cinege 15: 43-102.
- Gyurác J. , Nagy K., Fuisz T.I. , Karcza Zs., Szép T. 2013. European Bee-eater (*Merops apiaster* Linnaeus, 1758) in Hungary: a review. Ornis Hungarica 21(2): 1–22. doi: 10.2478/orhu-2014-0001
- Harsányi K., Prommer M., Horváth M. 2015. Jeladós parlagi sasok (*Aquila heliaca*) Vas megyében. Cinege 20: 33-35.
- Horváth I. 2014. Madármentés a Chernel-kertben. Cinege 19: 6-9.
- Illés P. 2013. Folyami rák (*Astacus astacus*) az Ablánc-patakban. Cinege 18: 51-52.
- Kelemen T. 2007. Madarak és Fák Napja országos verseny területi fordulója Szombathelyen. Cinege 12: 59.
- Keszei B. 2014. Változások a kőszegfalvi Abért-tó flórájában és vegetációjában (2014). Cinege 19: 62-64.
- Kovács P., Szinetár Cs. 2011. Adatok és érdekességek Vas megye pókfaunájáról. Cinege 16: 42-44.
- Lőrincz Cs. 2008. Környezeti nevelés egyesületünkben. Cinege 13: 45-46.
- Kóta A. 2014. A fehér gólya (*Ciconia ciconia*) helyzete Vas megyében 2014-ben. Cinege 19: 29-33.
- Németh Cs. 2013. A Kőszegi-hegység kis légykapó (*Ficedula parva*) állománya 2013-ban. Cinege 18: 13-14.

A Chernel István Madártani és Természetvédelmi Egyesület munkájának támogatói 2015-ben

- Adójuk 1%-át felajánló személyek
- Nyugat-magyarországi Egyetem, Természettudományi és Műszaki Kar,
Biológia Intézet, Állattani Intézeti Tanszék
- Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
- Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság

KÖSZÖNJÜK!

**Kérjük, támogassa Vas megye természetvédelmét
adója 1%-ával!
Adószám: 18884351-1-18**

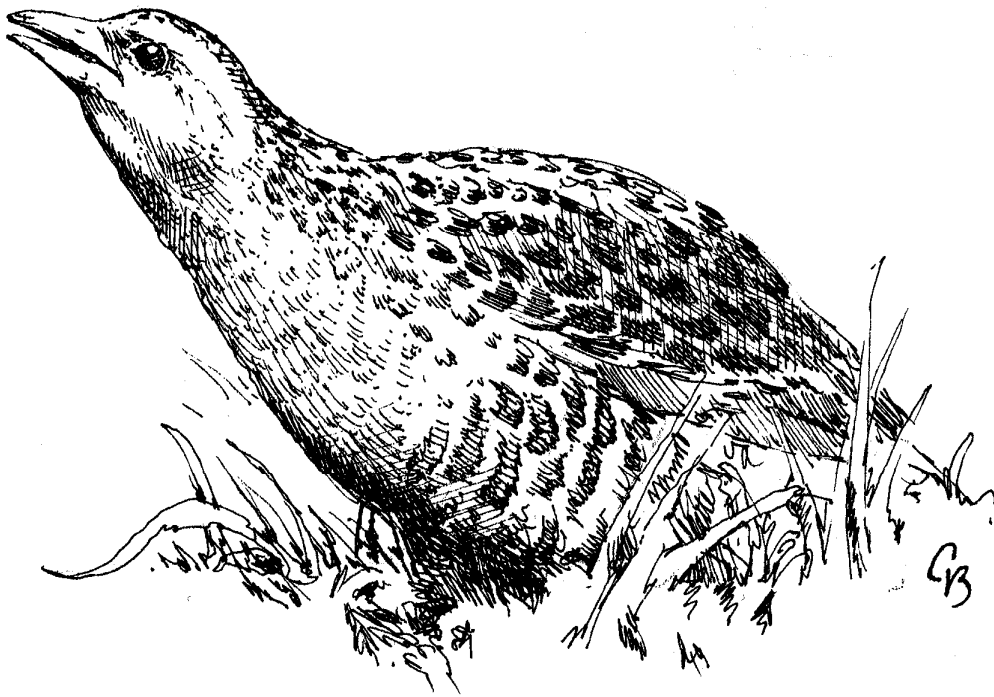
CHERNEL ISTVÁN (1865-1922)

SZÜLETÉSÉNEK 150. ÉVFORDULÓJA EMLÉKÉRE

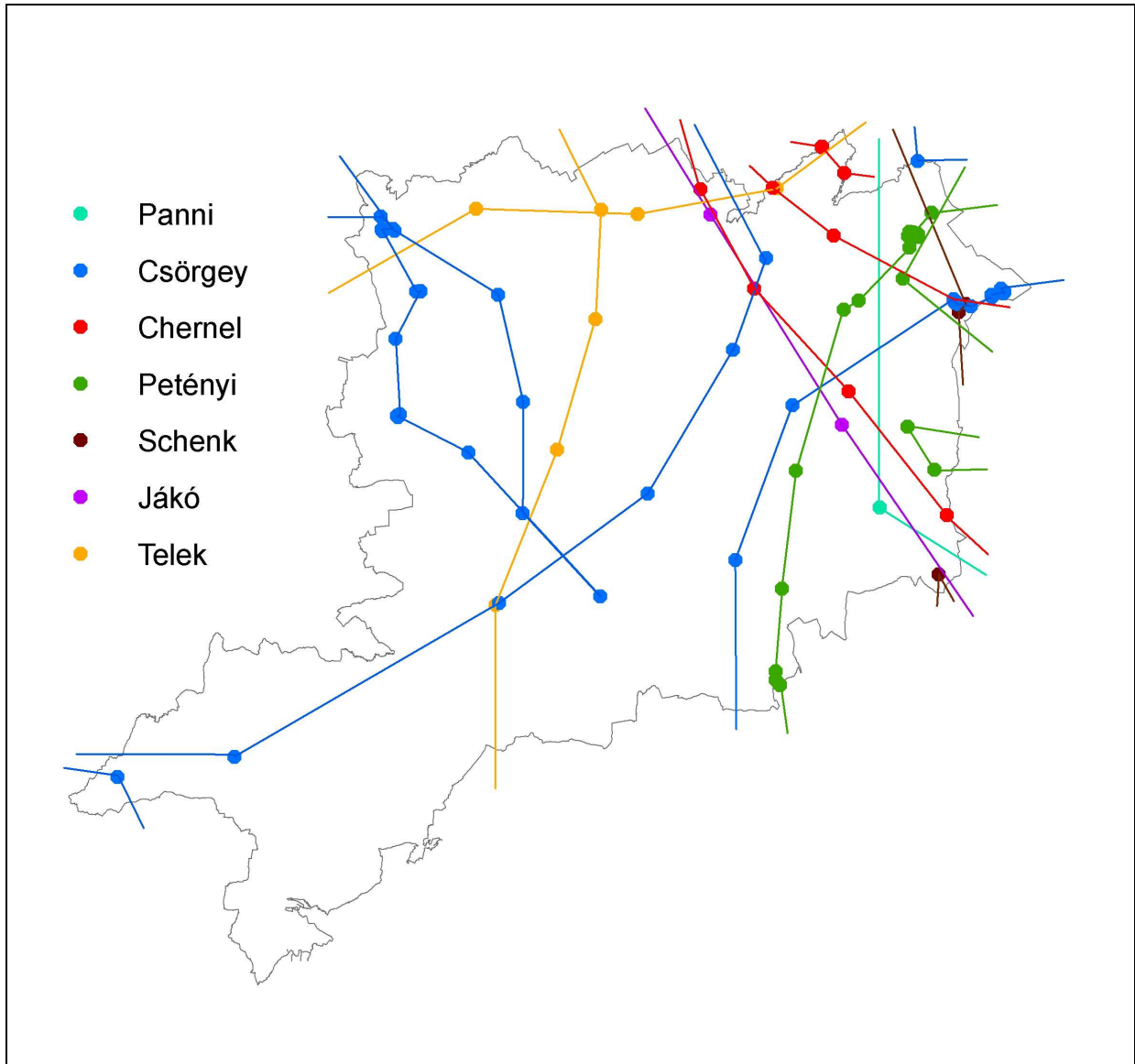
Erdei szalonka (*Scolopax rusticola*)

2016. ÉV A HARIS (*CREX CREX*) VÉDELMÉNEK ÉVE

A rajzok BirdLife grafikák

Készült a Balogh és Társa Kft. nyomdájában, Szombathely

1. Műholdas nyomkövetővel felszerelt parlagi sasok (*Aquila heliaca*) előfordulási helyei Vas megyében
(Készítette: Harsányi Krisztián - Prommer Mátyás - Horváth Márton)

2. kép. Közös vízilófark (*Hippuris vulgaris*) védett növényfaj és a rence (*Utricularia* sp.) állománya a nemeskocsi kavicsbányatóban. Nemeskocs 2015. augusztus 6. (Fotó: Somogyi Cs.)

3. kép. Dunai tarajosgőte (*Triturus dobrogicus*) az év kétéltűje volt 2015-ben. Tömörd 2015. augusztus 19. (Fotó: Illés P.)

4. kép. Énekes hattyúk (*Cygnus cygnus*) bütykös hattyú (*C. olor*) társaságában.
 Celdömök, belvízfolt 2015. november 17. (Fotó: Hencz P.)

5. kép. Kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*).
 Celdömök, belvízfolt 2015. november 17. (Fotó: Hencz P.)

6. kép. Havasi partfutó (*Calidris alpina*) példányai.
Kőszegfalva, Abért-tó 2015. október 18. (Fotó: Kovács L.)

7. kép. Parlaji sas (*Aquila heliaca*) „Telek” nevű, műholdas nyomkövetővel felszerelt, Vas megyében is előfordult példánya.
Jászság 2014. július 4. (Fotó: Horváth M.)

8. kép. Sárszalonka (*Gallinago gallinago*) gyűrűzött példánya a Tömördi Madárvártán. Tömörd 2015. augusztus 22. (Fotó: Illés P.)

9. kép. Haris (*Crex crex*) első gyűrűzött példánya a Tömördi Madárvártán. Tömörd 2015. szeptember 18. (Fotó: Koszorús P.)

10. kép. Az albániai madárgyűrűzés helyszíne.
Buna-folyó völgye, Baks I Ri 2015. október 30. (Fotó: Bánhidi P.)

11. kép. Somogyi Csaba biológus, az NymE volt hallgatója madárismereti túrát
vezet a Fülemülék Éjszakáján. Ság hegy 2015. május 8. (Fotó: Szerdahelyi Sz.)

12. kép. Lukács Zoltán, az NymE PhD hallgatója madárgyűrzési bemutatót tart a Tömördi Madárvártán az Európai Madármegfigyelő Napok résztvevőinek. Tömördi 2015. október 3. (Fotó: Gyurác J.)

13. kép. Lovász Lilla, Orbán Brigitta, Kresanics-Prodan Szabina, Nagy Katalin és Fröhvirth Andrea, az NymE biológia szakos hallgatói ökológia terepgyakorlaton. Tömördi Madárvárta 2015. április 17. (Fotó: Gyurác J.)

14. kép. Dr. Gyurácz József előadást tart a Magyar Tudományos Akadémia székházában Chernel István születésének 150. évfordulója alkalmából megrendezett emlékülésen. Budapest 2015. június 4. (Fotó: Hadarics T.)

15. kép. Dr. Németh Csaba természetvédelmi tevékenységét az MME Elnöksége Chernel-emlékéremmel és díszoklevéllel ismerte el 2015-ben. Kőszeg 2015. június 5. (Fotó: Harsányi K.)